

Álhírek elleni küzdelem az oktatásban

*Kutatás az álhírek előfordulásáról, veszélyeiről
és a jelenség elleni fellépés lehetőségeiről az
oktatásban.*

*Bálint Kata, Hunyadi Bulcsú, Krekó Péter, László Róbert, Molnár Csaba
Budapest, 2019. november*

POLITICAL CAPITAL
POLICY RESEARCH & CONSULTING INSTITUTE

Social Development Institute

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

PRAGUE

Czech Republic | Slovakia | Hungary |
Croatia

Álhírek elleni küzdelem az oktatásban

A Social Development Institute és a Political Capital kutatása az álhírek előfordulásáról, veszélyeiről és a jelenség elleni fellépés lehetőségeiről az oktatásban.

A kutatás a Heinrich-Böll-Stiftung e.V. prágai irodájával együttműködésben készült.

Szerzők: Bálint Kata, Hunyadi Bulcsú, Krekó Péter, László Róbert, Molnár Csaba
A fókuszcsoporthoz beszélgetéseket Ságvári Bence facilitálta.

Political Capital | Budapest 2019

Social Development Institute | Budapest 2019

Heinrich-Böll-Stiftung e.V. | Prága 2019

A tanulmányban szereplő vélemények a szerzők sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik a Heinrich-Böll-Stiftung álláspontját.

A kiadvány a Creative Commons “Nevezd meg! – Így add tovább! 3.0 Unported” (CC BY-SA 3.0) licence alapján használható. A licence-ről bővebben: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>, és magyarul: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>.

TARTALOMJEGYZÉK

1. HÁTTÉR	4
2. FŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK	5
2.1 Ahogy a tanárok látják (az online kérdőíves felmérés és a tanári mélyinterjúk alapján)	5
2.2 Ahogy a fiatalok látják (a fókuszcsoportos kutatás alapján)	6
3. JAVASLATOK	8
4. ONLINE KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS ÉS MÉLYINTERJÚK KÖZÉPISKOLAI TANÁROK KÖRÉBEN	10
4.1 Célok, módszerek	10
4.2 Médiafogyasztás, internethasználat	11
4.3 Az álhírek percepciója	12
4.4 Az álhírek veszélyességének percepciója	14
4.5 Az álhírek és a fiatalok	15
4.6 Az álhírek elleni fellépés	16
4.7 Foglalkozások az iskolában	17
4.8 Akadályok, nehézségek	17
4.9 Segítség, támogatás	19
5. FÓKUSZCSONPORTOS KUTATÁS FIATALOK KÖRÉBEN	21
5.1 Módszertan	21
5.2 Tájékozódás, médiafogyasztás, digitális eszközökkel eltöltött idő	21
5.3 Politikai érdeklődés, vitakultúra	23
5.4 Álhírekről és összeesküvés-elméletekről általában	24
5.5 Az álhírek felismerése és ellenőrzése	26
5.6 Stratégiák az álhírek ellen	27
5.7 Korábbi oktatási tapasztalatok, lehetőségek, javaslatok	29
5.8 A résztvevők javaslatai	29
MELLÉKLET 1 – A FÓKUSZCSONPORTOS BESZÉLGETÉSEK SORÁN HASZNÁLT TESZTHÍREK	31
A) Valódi hírek	31
B) Álhírek	33
MELLÉKLET 2 – HOVÁ FORDULHAT AZ ÁLHÍREK TANÍTÁSA IRÁNT ÉRDEKLŐDŐ TANÁR?	37

1. HÁTTÉR

Napjaink talán egyik legtöbbet tárgyalt témája az álhírek jelensége, amely az oktatást is új kihívások elé állítja. A témával kapcsolatban eddig készült kevés kutatás arra utal, hogy a probléma mélyebb és súlyosabb, mint azt sokan gondolnák. A Stanford Egyetem amerikai gimnazista mintán készült kutatása például rámutatott arra, hogy az iskolás korosztályok magabiztosabb, kompetensebb okostelefon-használata nem feltétlenül jár együtt kritikusabb információfeldolgozással, és a fiatalok is könnyedén manipulálhatók álhírekkel, fizetett tartalmakkal, elfogult „szakértői véleményekkel” anélkül, hogy ezzel tisztában lennének.¹

Bár rengeteg szó esik arról, hogyan vehetjük fel a harcot az álhírekkel, és ebben sokan központi szerepet szánnak az iskolának, Magyarországon eddig a témában nem készült átfogó kutatás, és keveset tudunk arról, hogyan látják mindezt maguk az érintettek, azaz a tanárok és a fiatalok.

A tanulmány az alábbi kérdésekre kereste a választ:

- Mennyire jelentős az álhírek problémája a diákok, illetve a tanárok számára?
- Milyen mértékben találkoznak álhírekkel iskolai közegben, illetve azon túl?
- Mik a tapasztalatok azzal kapcsolatban, ahogy a kérdést az oktatási intézmények (nem) kezelik?
- Milyen segítségre, támogatásra lenne szükségük a tanároknak?

A Social Development Institute és a Political Capital – a Heinrich Böll Alapítvánnyal együttműködésben – 2019 folyamán megvalósult kutatásának az volt a célja, hogy megismerjük a tanárok és a 16-24 éves fiatalok véleményét, tapasztalatait a tudományos ismeretekkel és közéleti témákkal kapcsolatos álhírekről, a jelenleg mértékéről, az álhírekkel szembeni fellépés lehetséges módjairól, valamint az ezzel kapcsolatos tanári igényekről.

A kutatás három részből állt. Online kérdőívünkben, és az arra épülő mélyinterjúkban a középiskolai tanárok körében gyűjtöttünk adatot, fókuszcsoportos beszélgetésekkel pedig felmértük a 16-24 éves fiatalok álhírekkel kapcsolatos ismereteit és tudatosságát.

A vizsgálat célja az előzetes terepszemle volt. A nem reprezentatív kutatás eredményeiből csak korlátozott következtetéseket lehet levonni, szükség lenne a kérdésben további vizsgálatokra is (lásd a „Javaslatok” részt).

Abban reménykedünk ugyanakkor, hogy jelen kutatásunk eredményei is hasznos segítséget nyújthatnak mind az oktatáspolitikusok, mind az oktatáskutatók, mind az intézményvezetők, mind a tanárok, mind a szülők számára.

A megkérdezett pedagógusok többsége szerint az segíti leginkább az álhírekkel kapcsolatos oktatói munkájukat, ha hozzáférnek a témával kapcsolatos oktatói anyagokhoz, információkhoz és jó gyakorlatokhoz. Szerencsére már most sok ilyen rendelkezésre áll, hiszen évek óta több szervezet dolgozik az álhírekkel kapcsolatos tudatosság fejlesztésén és az oktatásban való megjelenésén. A jelenleg magyar nyelven elérhető, álhírekkel foglalkozó, összesen mintegy 20 tanórányi tananyag és más, hasznos források elérhetőségét e tanulmány mellékleteként tesszük közzé.

¹ Donald, Brooke. „Stanford researchers find students have trouble judging the credibility of information online.” *news release, Stanford Graduate School of Education, November 22 (2016).*

2. FŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK

A kutatásból világosan kiderül, hogy az álhírek problémáját mind a diákok, mind a tanárok jelentősnek látják, a téma iránt erős az érdeklődés. Az oktatási rendszer ugyanakkor kevésbé képes kezelni ezt a jelenséget, melynek fő okai a pedagógusok leterheltsége és a szakmai támogatásuk hiánya.

A diákok magabiztosan vallják, hogy ki tudják szűrni az álhíreket, a fókuszcsoportos foglalkozások során azonban túlzottan bizonyult az önbizalmuk, ami nem feltétlenül járt együtt a megfelelő ismeretekkel. A kérdőívet kitöltő tanárok kétharmada szerint pedig a középiskolás korosztály a felnőttekhez képest jobban ki van téve az álhíreknek.

A kutatásban részt vevő tanárok és diákok – egymástól függetlenül – részben hasonló területeket, készségeket neveztek meg, amelyeket erősíteni, fejleszteni kell az álhírek elleni védelem növeléséhez. Ilyenek például a közügyek iránti érdeklődés, a kritikus gondolkodás, a médiaismeret, a forráselemzői készség, az együttműködés, a vitakultúra.

2.1 AHOGY A TANÁROK LÁTJÁK (AZ ONLINE KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS ÉS A TANÁRI MÉLYINTERJÚK ALAPJÁN)

- A kérdőívet kitöltő 210 pedagógus nagy többsége arról számolt be, hogy **hetente vagy még gyakrabban találkozik olyan hírekkel, információkkal, amelyekről azt gondolja, hogy azok félrevezetően mutatják be a valóságot, vagy akár teljes egészében hamisak.** A tanárok többsége online közösségi hálózatokon (főként Facebookon) találkozik álhírekkel.
- A válaszadók meglehetősen **magabiztosak abban, hogy be tudják azonosítani az álhíreket.** A mélyinterjúkból az derült ki, hogy elkülönítették magukban azokat a forrásokat, amelyekben megbíznak, és azokat, amelyekben nem vagy kevésbé bíznak meg. **A vélt álhírekkel kapcsolatos kritikai beállítottság elsősorban attól függ, mennyire fontos, érdekes számukra a hír.** Olyan hírrel, amelyről nem tudják első ránézésre eldönteni, hogy igaz-e, csak akkor foglalkoznak, ha annak témája kifejezetten érdekli őket, releváns számukra. Egyéb esetben nem fordítanak energiát az ellenőrzésre.
- A válaszadó oktatók **nagyon veszélyesnek tartják az álhíreket, mind a társadalom egészére, mind az iskolájuk diákjaira nézve.** A mélyinterjúk során megosztották a vélemények arról, hogy a közéleti témákkal vagy a tudományos ismeretekkel kapcsolatos álhírek-e a veszélyesebbek. Míg többségük szerint **a közéleti témájú álhírek rövid távon, gyorsan hatnak, a tudományos ismeretekkel kapcsolatos álhírek hosszabb távon, a hatásuk pedig tartósabb.** Az interjúalanyok többsége ugyanakkor kiemelte, hogy **a diákok többsége elsősorban nem ilyen témájú álhírekkel találkozik, hanem celebekkel és életmóddal (pl. érendkiegészítőkkal) kapcsolatos, bulvártémájú álhírekkel, valamint saját társasága tagjainak magánéletével kapcsolatos pletykákkal.**
- **A kérdőív kitöltőinek kétharmada szerint a középiskolás korosztály a felnőttekhez képest jobban ki van téve az álhíreknek.** A tanárok túlnyomó többsége szerint a diákok nem tudják jól beazonosítani az álhíreket. A mélyinterjú során ugyanakkor többen is azt mondták, hogy a diákoknak jobb „antennájuk” van az álhírek felismerésére, mint az idősebbeknek. A fiatalok jobb álhírkorrektív képességét támasztja alá több kognitív pszichológiai vizsgálat is², a fiatalok sérülékenységét és erősebb kitettségét ugyanakkor sokan kiemelik.

2 Peters, Ellen, Thomas M. Hess, Daniel Västfjäll, and Corinne Auman. „Adult age differences in dual information processes: Implications for the role of affective and deliberative processes in older adults’ decision making.” *Perspectives on Psychological Science* 2, no. 1 (2007): 1-23.

- Teljes az egyetértés a vizsgálatban résztvevő tanárok között abban, hogy **szükség volna az álhírek felismerésével kapcsolatos készségfejlesztésre és a tudatosság erősítésére**. A nagy többség szerint a **szülőknek, a pedagógusoknak és az iskoláknak egyaránt nagy szerepet kell vállalniuk** az álhírek elleni fellépésben és készségfejlesztésben.
- A kérdőívet kitöltő pedagógusok többsége arról számolt be, hogy iskolájukban **nem volt szervezett foglalkozás, készségfejlesztés az álhírekről**. Az viszont gyakran előfordul, hogy a pedagógus – tanórán vagy azon kívül – **beszélget a diákjaival** álhírekről, nem ritkán a diákok kezdeményezésére. A középiskolás korosztályban tehát egyértelműen kitapintható az érdeklődés és az igény, hogy beszélgessenek álhírekről.
- A szervezett iskolai programok legnagyobb akadálya, hogy **az intézményvezetők, pedagógusok, oktatási szakemberek nincsenek kellően felkészülve** arra, hogyan lehetne, kellene az álhírekkel foglalkozni az iskolában. **Emellett az időhiány és a tanárok leterheltsége is jelentős akadály**. A tanárok egy jelentős része szerint a **téma politikailag érzékeny mivolta** okán sincs több fejlesztés, **a válaszadók fele pedig bizonytalan abban, hogy lehet-e egyáltalán az iskolában közéleti témájú álhírekről beszélni**.
- A kérdőívet kitöltők **több mint fele egyáltalán nem kap az iskolájában segítséget ahhoz, hogy erősítse a diákok álhírekkel szembeni immunitását** – pedig igény volna rá. **Részletes útmutatókra, segédanyagokra mindenképp szükség van**, ahogy viszonylag nagy igény mutatkozott a tapasztalatcserére, a kollégákkal, szakértőkkel való egyeztetésekre is.
- **Azzal kapcsolatban, hogy milyen készségeket érdemes fejleszteni a diákok körében, interjúalanyaink hasonló javaslatokkal éltek, mint amiket a fiatalok a fókuszcsoportokban maguk is megfogalmaztak**. Egyebek mellett javasolták
 - a **közügyek iránti érdeklődés** és általános tájékozódásra való igény felkeltését,
 - a **kritikus gondolkodás, a médiaismeret, a forráselemzői készség** fejlesztését,
 - az **álhírekben rejlő veszélyek** és a **közösségi szerepvállalás** fontosságának tudatosítását,
 - az **empátia, az együttműködés, a kommunikáció és a vitakultúra** fejlesztését.

2.2 AHOGY A FIATALOK LÁTJÁK (A FÓKUSZCSOPORTOS KUTATÁS ALAPJÁN)

- A **fiatalok** az álhíreket leginkább **az átveréssel, a félrevezetéssel, a lájkvadászattal, a pénzszerezéssel, kisebb részben pedig a politikai manipulációval azonosítják**. Saját tapasztalataik az álhírekkel kapcsolatban korlátozottak, álhírként elsősorban a legegyszerűbb „átverések” jutnak eszükbe. **A részigazságokra épülő, de következtetésében teljességgel hamis álhír nem igazán ismert számukra**, legalábbis saját példát alig tudtak hozni rá. **Az álhírek terjedését ugyanakkor zavaró, negatív és veszélyes folyamatnak tartják**.
- A közélet, a politika, azaz **a világ eseményeinek feldolgozása, megvitatása többnyire nem a kortárscsoportban zajlik**. Kisebb mértékben családi körben történik, de sokaknak ez szinte teljesen hiányzik az életéből.
- A fókuszcsoportban végzett, az álhírek beazonosítását és ellenőrzését célzó gyakorlat azt mutatta, hogy **az elsődleges „radarjuk” viszonylag jól működik: jó arányban kiszúrták** (gyanúsnak találták) **a megadott hírekbe kevert álhíreket**. **Sokan voltak ugyanakkor azok is, akik ezeket az álhíreket inkább igaznak tartották**. Az álhíreket egyszerű, kulcsszavas **Google-kereséssel ellenőrizték, álhírellelőrző, „leleplező” oldalakat nem, vagy alig használták**. Sokat elmond

továbbá, hogy **a résztvevők számára ez volt az első alkalom, hogy fókuszáltan azzal foglalkoztak, hogy ellenőrizzék egy hír hitelességét.**

- A diákok általában **magas digitális jártassággal jellemzik magukat, és ezért kevésbé tartják megvezethetőnek magukat az álhírek által.** Úgy vélik, technikai-gyakorlati ismereteik jók, többnyire idegen nyelvet is beszélnek. Sokan arról is meg vannak győződve, hogy néhány „külső tulajdonság” alapján el tudják dönteni egy hírről és/vagy hírforrásról, hogy mennyire megbízható, és képesnek tartják magukat a becsapós honlapok kiszűrésére. **Az önbizalom ugyanakkor sokszor túlzott, és nem feltétlenül jár együtt a megfelelő ismeretekkel és jártassággal.**
- Bár néhányan részt vettek korábban médiaismeret órákon, a túlnyomó többség egyáltalán **nem részesült semmilyen képzésben, szisztematikus oktatásban az álhírekkel (és általában a médiaértéssel) kapcsolatban.**³ Ez a téma sem a tanáraikkal való beszélgetésekben, sem egymás között nem jön elő elmondásuk szerint.
- **Az álhírekre fókuszáló speciális oktatást, tréninget az általunk vizsgált diákok jó ötletnek tartják. Hozzáteszik ugyanakkor, hogy ennek a jelenlegi mainstream oktatástól nagyon eltérő formában és módszerekkel kell történnie.** A lexikális ismeret-átadás helyett a cél a gondolkodás megtanítása kell, hogy legyen. Említették továbbá a vitakultúra fejlesztésének, a pro és kontra érvelés elsajátításának, valamint a másik nézőpontja elfogadásának fontosságát. Olyan gyakorlati, interaktív módszereket tartanak érdekesnek és hatékonyak, amelyek során a fiataloknak **maguknak kell meg tapasztalniuk, hogy milyen készségekre van szükségük az álhírek kiszűréséhez, és ehhez milyen eszközök állnak rendelkezésükre.**⁴

3 A valósághoz hozzátartozik, hogy a médiaoktatás 1996 óta nevesítve van jelen a közoktatásban. A jelenleg érvényben lévő Nemzeti Alaptanterv szerint önálló formában nem kötelező, hanem 9., illetve 11-12. évfolyamon az iskola által választható. A tudásanyag egyes elemei integráltan jelennek meg az informatika, a magyar nyelv és irodalom, a történelem és a vizuális kultúra tantárgy keretében. Az Alapvető Jogok Biztosa 2016 elején, az AJB-479/2016 számú eljárásban vizsgálta a médiaoktatás iskolai kereteit, lehetőségeit. Tanulmányában rávilágít arra, hogy noha a tantervben benne van a médiaoktatás, az erre biztosított órakeret megfelelő felhasználására – könnyen, széles körben hozzáférhető tananyagok és tanárképzés hiányában nem valósul meg. Ez a helyzet 2016 óta nem változott. A fókuszcsoportokban meghallgatott fiatalok tapasztalata jelzi, hogy a gyakorlatban kevés diák vesz részt ilyen foglalkozáson. Ld. Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-479/2016. számú ügyben.

4 A médiaoktatás módszertanát már az 1990-es évektől egy nem-hagyományos, nem frontális, nem ismeretátadó jellegű, hanem tevékenységalapú, élményszerű, interaktív, kooperatív, gyakorlatias megközelítés jellemzi. A fókuszcsoportos kutatásunk ugyanakkor jól jelzi, milyen kevés diák találkozik ténylegesen ezzel a módszerrel iskolaévei alatt.

3. JAVASLATOK

- **Az álhírekkel kapcsolatos oktatás beépítése az oktatási rendszerbe.** Az álhírekkel kapcsolatos készségek hatékony fejlesztéséhez, a fiatalok immunitásának széleskörű erősítéséhez politikai akaratra és rendszerszintű beavatkozásra van szükség: a médiaértéssel és álhírekkel kapcsolatos oktatásnak a tanterv szerves, kötelező részévé kell válnia, azt minél korábban meg kell kezdeni. Bármilyen példaértékűek és sikeresek is az alulról induló egyéni iskolai, tanári és civil kezdeményezések, ezek önmagukban eseti jellegűek, és kevés diákhoz jutnak el.
- **Az álhírekkel kapcsolatos oktatás a tanárképzés részét kell, hogy képezze.** A rendszerszintű beavatkozás előfeltétele, hogy felkészült pedagógusok foglalkozzanak a témával. Ehhez kiemelten fontos az álhírekkel kapcsolatos oktatáshoz szükséges ismeretek, készségek és módszerek beépítése a tanárképzésbe, erre szakosodott civil szervezetek és szakemberek részvételével.
- **Rendszeres tanári továbbképzések.** A tanároknak szóló tréningek, továbbképzések eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy az egyszeri képzéseken oktatott technikák ritkán épülnek be a mindennapi gyakorlatba. A döntő tényező tehát a rendszeresség és az utánkövetés.
- **Szükség van az iskola és a külső szereplők együttműködésére.** A külső szereplők (pl. civilek, szakértők) nagy terhet vehetnek le a tanárok válláról, és új módszereket, ismereteket hozhatnak be az oktatásba az álhírekkel szembeni ismeretek és készségek fejlesztésében is. Az oktatási rendszernek nyitnia kell a kompetens külső szereplők felé, az oktatásirányításnak és az intézmények vezetésének pedig ösztönöznie kell a velük való együttműködést.
- **Tanárok kapacitásának bővítése, a leterheltség csökkentése.** Szükség van a tananyag megreformálására és a tanárok leterheltségének csökkentésére, hogy a tényanyag megtanítása mellett nagyobb hangsúly, több idő és kreatív energia jusson a gyakorlati élethez, a társadalmi-közéleti részvételhez szükséges társas kompetenciák (pl. vitakultúra, empátia, együttműködés), valamint a médiaértés, az álhírekkel szembeni immunitás és a kritikai gondolkodás fejlesztésére.
- **Frontális oktatás helyett interaktív módszerek.** A médiaoktatás már a 90-es évektől kezdve a legmodernebb pedagógiai eszköztárral dolgozik, tevékenységalapú, kooperatív, gyakorlatias, a diákok élményvilágához közel álló tevékenységekkel. A rendelkezésre álló áhír-témájú tananyagok mind ilyenek. Ezt a megközelítést kell alkalmazni más tárgyak esetében is az álhírekkel kapcsolatos kompetenciák fejlesztéséhez.
- **Szinergiák megteremtése, a tapasztalatcserére és a segédanyagok megosztására alkalmas platform létrehozása.** Bár több civil szervezet és állami szerv foglalkozik álhírekkel kapcsolatos oktatási segédanyagok fejlesztésével, ezek alig vagy egyáltalán nem kapcsolódnak össze. A pedagógusok magukra vannak hagyva: maguknak kell kidolgozniuk az álhírekkel foglalkozó oktatási anyagokat, és nem vagy alig ismerik a témával foglalkozó oktatási szakembereket, szervezeteket, de még a hozzájuk hasonlóan aktív kollégáikat sem. A téma iránt érdeklődő, azzal foglalkozó különböző szereplők közötti hálózat, valamint az információ-megosztást, tapasztalatcserét és a már kidolgozott oktatási anyagokhoz és jó gyakorlatokhoz való hozzáférést segítő felület létrehozásával lehetőség nyílna a tapasztalatcserére és a szinergiák jobb kihasználására.
- **Szakórai keretekhez kapcsolódó segédanyagok elérhetővé tétele.** Az álhírek témakörével minden szakóra keretében lehet és érdemes foglalkozni, de az elsődleges szaktárgyak, amelyek a téma mélyebb megbeszélésére alkalmasak, a következők: médiaismeret, technika, életmód, történelem és állampolgári ismeretek, magyar nyelv és irodalom, valamint az idegennyelv órák. A témát be lehet építeni a tananyagba, akár az adott tantárgy álhíreire és téves információira fókuszálva. Szükség van az egyes tárgyakhoz kapcsolódó konkrét javaslatokat, ötleteket, példákat tartalmazó segédanyagokra, útmutatókra és óratervekre, akár minden tantárgyhoz, a különböző évfolyamok igényeihez

is alkalmazkodva. A téma feldolgozásában segítséget nyújtana, ha kidolgozott, konkrét példákat és feladatokat tartalmazó tanári anyagok, feladatlapok, eszközök, eszköztárak és óratervek állnának a tanárok rendelkezésére.

- **Diákokat érdeklő témák.** Az órai foglalkozások olyan témákat dolgozzanak fel, amelyek érintik és érdeklők a diákokat (pl. emberekkel, viselkedésekkel, képességekkel kapcsolatos, illetve influenzaszerekről és hírességekről szóló álhírek). Így a közéleti álhírek témájának elkerülése mellett is lehetőség adódik az álhírek kiszűréséhez és ellenőrzéséhez szükséges készségek fejlesztésére.
- **Szülők képzése.** A médiaoktatásra fokozottan igaz, hogy hatékonyan csak a család és az iskola szoros együttműködésében valósítható meg. Elengedhetetlen a szülők tudatosságának és ismereteinek fejlesztése, bevonása a szervezett képzésekbe. A programokba olyan elemeket is be kell építeni, amelyekben a szülő, a tanár és a diák együttműködik. A szülőkkel való kommunikációban pedig segíteni kell az osztályfőnököt és a szaktanárt is.
- **Jogszabályi tudatosítás.** A tanárok egy jelentős része bizonytalan abban, hogy a közéleti témák mennyire dolgozhatók fel az iskolában, ami sokszor ezek tabusításához vezet. A köznevelési törvény előírása⁵ tiltja, hogy az oktatási intézményekben pártpolitikai tevékenységet folytassanak. A közéleti témák pártsemleges, aktuálpolitikától mentes feldolgozását, a diákok közéleti részvételének felkészítését azonban nem tiltja a törvény, sőt, erre kifejezetten szükség van. Növelni kell a tanárok tudatosságát és magabiztosságát saját jogaikkal és munkájuk kereteivel kapcsolatban.
- **Tanári érzékenyítés.** Elő kell segíteni a tanárok témával kapcsolatos érzékenyítését, fejleszteni kell az álhírekkel szembeni védekezőképességüket. Minden iskolában ki kell választani azokat a tanárokat, akik alkalmasak az álhírekkel kapcsolatos foglalkozások megtartására és a téma hozzáértő, hiteles feldolgozására.
- **Készségfejlesztés.** A kutatásban részt vevő tanárok és diákok – egymástól függetlenül – részben hasonló területeket, készségeket neveztek meg, amelyeket erősíteni, fejleszteni kell az álhírek elleni védekezés növeléséhez:
 - **közügyek iránti érdeklődés** és általános tájékozódásra való igény;
 - **kritikus gondolkodás, médiaismeret, forráselemzői készség;**
 - **empátia, együttműködés, kommunikáció és vitakultúra;**
 - az **álhírekben rejlő veszélyek** és a **közösségi szerepvállalás** fontosságának tudatosítása.
- **További kutatások, utánkövetés.** Jelen kutatás nem volt képes minden kérdést megválaszolni, szükség lenne az álhírek, tévhitek, összeesküvés-elméletek témakörében további rendszeres, nagymintás, diákokra fókuszáló kvantitatív vizsgálatokra is. Online kísérletes módszerekkel pedig ellenőrizhető lenne, milyen álhírekre a leginkább fogékonyak a fiatalok, és milyen módszerek a leghatékonyabbak az álhírekkel szemben. A további kutatások, hatásvizsgálatok nagyban javíthatnák az álhírek elleni jövőbeli fellépés hatékonyságát.

5 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, „24. § (3) A nevelési-oktatási intézmény helyiségeiben, területén párt, politikai célú mozgalom vagy párthoz kötődő szervezet nem működhet, továbbá az alatt az idő alatt, amíg az óvoda, iskola, kollégium ellátja a gyermekek, tanulók felügyeletét, párt vagy párthoz kötődő szervezettel kapcsolatba hozható politikai célú tevékenység nem folytatható.”

4. ONLINE KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS ÉS MÉLYINTERJÚK KÖZÉPISKOLAI TANÁROK KÖRÉBEN

4.1 CÉLOK, MÓDSZEREK

A középiskolai tanárok számára összeállított kérdőíves kutatással arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mit gondolnak a pedagógusok az álhírekről, illetve arról, hogy az oktatást hogyan érinti ez a jelenség. A személyes véleményükre, tapasztalataikra voltunk kíváncsiak arra vonatkozóan, hogy (1) mennyire tartják jelentősnek ezt a problémát; (2) milyen mértékben találkoznak álhírekkel ők maguk, illetve a diákjaik; (3) kezeli-e bárhogyan az oktatás az álhírek problémáját az iskolában, ahol tanítanak; (4) szerintük mit lehetne/kellene tenni azért, hogy többet foglalkozzanak az álhírek jelenségével, illetve ehhez milyen segítségre van szükségük.

Az online kérdőívet 860 olyan intézmény vezetőjének küldtük el, amelynek feladatai között szerepel a gimnáziumi, szakgimnáziumi, szakközépiskolai vagy szakiskolai nevelés-oktatás valamelyike.⁶ További ráhatásunk nem volt arra, hogy az iskolaigazgatók továbbítsák a pedagógusoknak a felkérést, így arról sincs információnk, hogy végül hány tanárhoz jutott el a felkérés, és hogy ők mi alapján döntöttek a kitöltés mellett. Feltételezésünk szerint a kitöltő pedagógusok az átlagnál jobban érdeklődnek az álhírek jelensége iránt, és jellemzően olyan iskolában dolgoznak, ahol az iskolavezetés foglalkozik a témával, és nyitott a jelenség kezelésére.

A kérdőívet összesen 210 pedagógus töltötte ki. A kitöltők neme, életkora, az általuk oktatott tárgyak eloszlása meglehetősen vegyes. Hasonló a helyzet a területi és településtípus szerinti eloszlást illetően, valamint az általuk képviselt iskolák és a fenntartók típusa tekintetében is. A kapott eredmények tehát nem a pedagógusok egy szűk csoportjának véleményét tükrözik, hanem egy sokkal szélesebb réteg percepciója, tapasztalatai jelennek meg bennük. Emiatt az eredmények alkalmasak arra, hogy segítsék a szakmai, szakpolitikai döntéshozatalt. **Az adatokból ugyanakkor nem lehet általánosítani a teljes magyar pedagógus társadalomra, de ez nem is volt célja a kutatásunknak.** Egy reprezentatív minta összeállítása és a felmérés elkészítése messze meghaladta volna jelen projekt kereteit, lehetőségeit.

Annak érdekében, hogy minél teljesebb és összetettebb képet kapjunk a tanárok tapasztalatairól és véleményéről, a kérdőíves felmérést tanári mélyinterjúkkal egészítettük ki. Azok közül választottuk ki az interjúalanyokat, akik az online kérdőív kitöltésekor jelezték, hogy nyitottak lennének egy ilyen beszélgetésre. Összesen 15 interjúra került sor, közöttük egyenlő arányban vannak fővárosi és vidéki pedagógusok. Az anonim mélyinterjúkon elhangzottakat nem önálló fejezetben mutatjuk be, hanem a kérdőíves kutatás eredményeit egészítjük ki az interjúk kapcsolódó tapasztalataival.

A kitöltők összetétele nem, életkor, szakmai múlt alapján

Nemek aránya		Átlagéletkor	Tanított évek átlagos száma	Tantárgytípus	
Férfi	38%	50 év	23 év	humán: 44%	reál: 41%
Nő	62%			egyéb: 15%	

⁶ <https://www.oktatas.hu/kozneveles/kozerdekuadatok>

Az iskolák összetétele típus, fenntartó, település és földrajzi elhelyezkedés alapján

Iskola típusa		Fenntartó típusa		Település típusa	
Gimnázium	64%	Tankerületi központ	49%	Főváros	34%
Szaggimnázium/ szakközépiskola	26%	Egyház	22%	Város	37%
Más típusú iskola	7%	Állami szervezet	17%	Megyei jogú város	29%
Szakiskola	2%	Alapítvány	9%	Nagyközség, község	0%
		Egyéb	2%		
		Önkormányzat	1%		
		Korlátolt felelősségű társaság	0%		

Megye			
Budapest	34%	Hajdú-Bihar	3%
Pest	12%	Békés	2%
Baranya	9%	Vas	2%
Jász-Nagykun-Szolnok	6%	Nógrád	1%
Komárom-Esztergom	5%	Zala	1%
Csongrád	5%	Győr-Moson-Sopron	1%
Fejér	4%	Heves	1%
Bács-Kiskun	4%	Somogy	1%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4%	Tolna	1%
Borsod-Abaúj-Zemplén	3%	Veszprém	0%

4.2 MÉDIAFOGYASZTÁS, INTERNETHASZNÁLAT

A kérdőívet kitöltő pedagógusok szinte kivétel nélkül legalább heti rendszerességgel olvasnak internetes sajtótermékeket. A közösségimédia-felületek közül a Facebook, az online üzenetküldő alkalmazások és a Youtube használata tekinthető a körükben elterjedtnek. **A hagyományos médiumok visszaszorultak:** a kitöltést megelőző héten 32 százalékuk nem nézett tévét, 45 százalékuk nem hallgatott rádiót és 47 százalékuk nem olvasott nyomtatott sajtót. A fiatalok körében népszerű Instagramot a kitöltő tanároknak csupán 23 százaléka használta. Ez nehezítheti az Instagramon terjedő álhírek vizsgálatát. A Twitter használata marginális.

Használta Ön az alábbi médiumok vagy csatornák bármelyikét az elmúlt egy hétben?

	N	%
Internetes sajtótermékek	201	96%
Facebook	175	83%
Online üzenetküldő alkalmazások (pl. Messenger, Hangouts, Viber, Whatsapp, Snapchat, Telegram)	159	76%
Youtube	154	73%
Televízió	142	68%
Rádió	115	55%
Nyomtatott sajtótermékek	111	53%
Instagram	49	23%
Zenestreamelő szolgáltatás (pl. Spotify, iTunes, Deezer)	36	17%
Twitter	7	3%

A híreket, információkat a pedagógusok kétharmada elsősorban online sajtótermékekből szerzi be. A közösségi hálózatok szerepe ebben csekély, mindössze 12 százalékuk számára ez az elsődleges hírforrás. Hasonló mondható el a televízióra is, amit 10 százalék jelölt be. A kitöltőktől azt is megkérdeztük, hogy az elsődleges hírforrás után melyik az a platform, amelyet ilyen célra használnak. Ennél a kérdésnél sokkal egyenletesebb eloszlást kaptunk: 22-22 százalék jelölte meg az online közösségi hálózatokat, valamint a tévét, 17 százalék pedig a nyomtatott sajtótermékeket.

A híreket, információkat elsősorban mely típusú médiumokból szerzi be?

	N	%
Internetes sajtótermékek	139	66%
Online közösségi hálózatok (pl. Facebook, Instagram, Twitter)	26	12%
Televízió	21	10%
Rádió	9	4%
Online üzenetküldő alkalmazások (pl. Messenger, Hangouts, Viber, Whatsapp, Snapchat, Telegram)	6	3%
Más forrásból	5	2%
Nyomtatott sajtótermékek	3	1%
Videómegosztó webhelyek (pl. Youtube)	1	0%

A kérdőívben a Facebook-használat gyakoriságára és az aktivitás típusaira is rákérdeztünk. **A kitöltők bő háromnegyede minden nap vagy majdnem minden nap használ valamilyen online közösségi hálózatot, azaz a rendszeres Facebook-használat általánosnak nevezhető.** Van ugyanakkor egy szűk, 10 százalékos csoport, akik szinte egyáltalán nem használnak közösségi hálózatot.

Milyen gyakran használ online közösségi hálózatot (pl. Facebook)?

	N	%
Minden nap vagy majdnem minden nap	161	77%
Hetente legalább egyszer	20	10%
Havonta néhány alkalommal	8	4%
Ritkán vagy soha	21	10%

Bár a tanárok közösségimédia-jelenléte erős, jellemzően passzív befogadóként viselkednek az ilyen felületeken. Szinte mindenki elolvassa, megnézi a hírfolyamának tartalmát, de csak 53 százalékuk reagál ezekre lájkkal vagy hozzászólással. Az igazán aktív Facebook-használók aránya sokkal alacsonyabb: a kitöltők 34 százaléka oszt meg saját tartalmat, illetve 27 százaléka oszt tovább vele megosztott posztokat.

Az alábbiak közül mely aktivitások jellemzők az Ön közösségimédia-használatára?

	N	%
Elovasom, megnézem vagy meghallgatom, amit mások megosztanak	173	82%
Velem megosztott tartalmakra reagálok (pl. lájkolom, kommentelem)	111	53%
Általam talált tartalmakat osztok meg	71	34%
Velem megosztott tartalmakat osztok meg	57	27%

4.3 AZ ÁLHÍREK PERCEPCIÓJA

A mélyinterjúk során arra is kerestük a választ, hogy **az álhírek, az összeesküvés-elméletek, az ellenségképzés, a megbélyegzés és a gyűlöletbeszéd jelenségei** milyen kapcsolatban állnak egymással. E jelenségeket az interjúban résztvevő tanárok többsége összefüggőnek és egymásra hatónak értékelte. Úgy gondolják, az álhírek, az összeesküvés-elméletek, az ellenségképzés, a megbélyegzés és a gyűlöletbeszéd

spirálként felerősítik, gerjesztik **egymást**. Ezért is tartják az álhíreket veszélyesnek, mert azok könnyen megosztó, polarizáló hatást érhetnek el.

A kérdőívet kitöltő pedagógusok nagy többsége hetente vagy még gyakrabban találkozik olyan hírekkel, információkkal, amelyekről azt gondolja, hogy azok félrevezetően mutatják be a valóságot, vagy akár teljes egészében hamisak. Az álhírek jelenlétének percepciója tehát kifejezetten erősnek mondható. A tanárok 56 százaléka nyilatkozott úgy, hogy minden nap vagy majdnem minden nap találkozik álhírekkel. További 30 százalékuk is legalább heti gyakorisággal. A kitöltők között nagyon kevesen voltak azok (13%), akik legfeljebb havonta néhányszor találkoznak csak álhírekkel.

Azokat a híreket vagy információkat, amelyek a valóságot félrevezetően mutatják be vagy akár teljes egészében hamisak, „álhírek”-nek nevezik. Ön milyen gyakran találkozik olyan hírekkel, vagy információkkal, amelyekről úgy gondolja, hogy álhírek?

	N	%
Minden nap vagy majdnem minden nap	117	56%
Hetente legalább egyszer	64	30%
Havonta néhányszor	24	11%
Ritkán vagy soha	5	2%

A többség online közösségi hálózatokon (főként Facebookon) találkozik álhírekkel. A második legtöbbet említett forrás az internetes sajtótermékek, harmadik helyen a televízió áll. A két vezető médiatípus egyértelműen az online közösségi hálózatok és az internetes sajtótermékek: 44 százalék ugyanis ezt a kettőt jelölte meg. Ez összhangban van a médiafogyasztási szokásokkal.

A kitöltők meglehetősen magabiztosak abban, hogy be tudják azonosítani az álhíreket. 87 százalékuk jelezte azt, hogy inkább vagy nagyon biztosan ismeri fel az álhíreket. Mindemellett a nagy többségre jellemző egyfajta bizonytalanság: miközben a legbiztosabb válaszopciót 19 százalékuk választotta, a kétharmaduk csak az inkább biztos lehetőséget „vállalta be”.

Mennyire biztos vagy nem biztos abban, hogy be tudja azonosítani az álhíreket?

	N	%
Nagyon biztos	39	19%
Inkább biztos	143	68%
Inkább nem biztos	23	11%
Egyáltalán nem biztos	5	2%

A **mélyinterjúk** során több interjúalany is arról számolt be, hogy **a rendszeres média- és hírfogyasztás során már beazonosítottak olyan forrásokat, amelyekben megbíznak**, és amelyek véleményük szerint nem terjesztenek álhíreket. Így a napi szintű hírfogyasztás során felismerik azokat a forrásokat és platformokat, amelyek nem hitelesek. A hír hitelességét illetően fontosnak tartják, hogy az milyen csatornán keresztül jut el hozzájuk. Így a közösségi médiában – főként a Facebookon – azt is figyelik, ki osztotta meg a cikket. Ugyanakkor **ha olyan hírrel találkoznak, amelyről első ránézésre nem tudják eldönteni, hogy álhír-e, nem feltétlenül néznek utána.** Általában az ilyen jellegű híreket nem nyitják meg és nem foglalkoznak velük. Csak abban az esetben keresnek rá, ha a hír témája kifejezetten érdekli őket, releváns számukra.

4.4 AZ ÁLHÍREK VESZÉLYESSÉGÉNEK PERCEPCIÓJA

A felmérésben arra is kértük a kitöltőket, hogy értékeljék, a tudományos ismeretekkel és a közéleti témákkal kapcsolatos álhírek mekkora veszélyt jelentenek. Három csoportot határoztunk meg, és a rájuk gyakorolt hatást kellett értékelni a 0: *egyáltalán nem jelent veszélyt* - 10: *nagyon nagy veszélyt jelent* skálán. A csoportok a következők voltak: (1) a magyar társadalom egésze; (2) a kitöltő iskolájában tanuló diákok, illetve (3) a kitöltő iskolájában tanító pedagógusok. **A pedagógusok az álhíreket nagyon veszélyesnek látják mind a társadalom egészére, mint az iskolájuk diákjaira nézve, de kevésbé veszélyesnek kollégáikra.** A társadalomra gyakorolt veszélyességnél tizből hárman a lehető legmagasabb pontszámot jelölték be, és háromnegyedük a 8-9-10-es értékek valamelyikét. A válaszok átlaga így magas, 8,33 lett a 0-10-es skálán. Az iskolai diákok esetében az átlagos veszélyérzékelés csak kissé mérsékeltebb (8,06). A 10-es értéket adók aránya itt is magas, 30%. A saját iskolájuk pedagógusaira vonatkozó válaszok átlaga 6,94 lett.

Ön szerint a tudományos ismeretekkel, közéleti témákkal kapcsolatos álhírek mekkora veszélyt jelentenek...

	... a magyar társadalomra		... az iskolájában tanuló diákokra		... az iskolájában tanító pedagógusokra	
	N	%	N	%	N	%
0	1	0%	1	0%	1	0%
1	0	0%	1	0%	2	1%
2	1	0%	1	0%	9	4%
3	2	1%	3	1%	6	3%
4	0	0%	6	3%	12	6%
5	8	4%	8	4%	25	12%
6	6	3%	16	8%	27	13%
7	31	15%	31	15%	32	15%
8	66	31%	46	22%	39	19%
9	29	14%	34	16%	22	10%
10	66	31%	63	30%	35	17%
Összesen	210	100%	210	100%	210	100%
Átlag (0-10)	8,33		8,06		6,94	

A mélyinterjúk során **nem találtunk közös álláspontot arra vonatkozóan, mennyire érinti az álhírek témája a diákokat.** Többen azt gondolják, hogy mivel kevés érdeklődést mutatnak a világ történései iránt, és nem olvasnak híreket, nem érinti őket a téma. Mások úgy tartják, hogy nem veszélyesek az álhírek számukra, mert ügyesen tájékozódnak az online térben. Ugyanakkor páran azt is kiemelték, hogy a diákokat kifejezetten érinti az álhírek veszélye, mivel nem ismerik fel azokat, és nem gyanakodnak, ha kétséges tartalommal találkoznak.

Azzal kapcsolatban sem volt konszenzus, hogy a közéleti témákkal vagy tudományos ismeretekkel kapcsolatos álhírek veszélyesebbek-e. Voltak, akik a közéleti témájú álhíreket, és voltak, akik a tudományos ismeretekkel kapcsolatos álhíreket találták veszélyesebbnek a társadalom egészére nézve. A beszélgetésekből az rajzolódott ki, hogy **a közéleti témájú álhírek inkább rövid távon, gyorsan, a tudományos ismeretekkel foglalkozó álhírek pedig hosszabb távon hatnak.** Mindkettő hatásosan manipulál, de míg a közéleti témákra azonnal reagálunk és legtöbbször el is felejtjük őket, addig a tudományos álhírek hosszabb távon is beépülhetnek.

Mind a közéleti, mind a tudományos álhírekről úgy gondolják interjúalanyaink, hogy a diákok körében általában csak egy marginális csoportot érnek el. **A közéleti témák iránt kevésbé érdeklődnek a diákok, ezért kisebb veszélynek vannak kitéve az ilyen jellegű álhírekkel kapcsolatosan.** Az összeeskü-

vés-elméletek és ellenségképző tartalmak ugyanakkor elérik ezt a korosztályt is. A tudományos témájú álhírek esetében többen kiemelték az **egészségügyi témákkal** és érendkiegészítőkkal foglalkozó álhíreket, amelyek gyakran széleskörben terjednek a diákok között. Az interjúalanyok szerint **a diákok a bulváros, celebekkel kapcsolatos hírekre a legfogékonyabbak**, így az ilyen témájú álhírek érhetik el őket leginkább.

Bár a kitöltő tanárok az iskolájuk pedagógusaira vonatkozó veszélyt tartják a legkisebbnek, a válaszok átlaga (6,94) még így is meglehetősen magas, és azt jelzi, hogy **az álhírek a pedagógusokra nézve is veszélyesek**. Ezt jól mutatja az is, hogy majdnem minden második (46%) kitöltő a 8-10-es értékek valamelyikét jelölte meg. Ezt mélyinterjúink is alátámasztják: interjúalanyaink szerint a tanárok közül sokan nem ismerik fel az álhíreket, és nem néznek utána egyes információknak. Ennek az oka **a digitális készségek és ismeretek hiánya** – sokan nem tudják hogyan és hol érdemes rákeresni bizonyos hírekre. Ennek következtében **gyakran maguk a tanárok is terjesztenek álhíreket**, ami azért is jelent problémát, mert a diákok megbíznak tanáraikban, és így a tanárok által terjesztett álhíreket ők is elhihetik.

4.5 AZ ÁLHÍREK ÉS A FIATALOK

A tanárok kétharmada úgy véli, hogy a középiskolás korosztály a felnőttekhez képest jobban ki van téve az álhíreknek. Szinte alig volt olyan kitöltő, aki ennek az ellenkezőjét gondolta volna. A bő egynegyedük szerint viszont egyforma mértékű a fiatalok és a felnőttek kitétsége. Interjúalanyaink rávilágítottak arra, hogy **az idősebb korosztályok** általában kritikusabbak és **tudatosabbak az álhírek felismerésében**, érzelmi gondolkodásuk a háttérbe szorul a fiatalabb generációkhoz képest.

Ön szerint a középiskolás korosztály a felnőttekhez képest kevésbé vagy nagyobb mértékben van kitéve az álhíreknek?

	N	%
Sokkal kevésbé vannak kitéve	0	0%
Kevésbé vannak kitéve	13	6%
Ugyanannyira vannak kitéve	58	28%
Jobban ki vannak téve	91	43%
Sokkal jobban ki vannak téve	48	23%

Egyöntetű a vélekedés abban a kérdésben is, hogy a diákok mennyire tudják beazonosítani az álhíreket. A kitöltők kétarmada szerint nem igazán jól, további 13 százalék pedig még ennél is kritikusabb. A kitöltők 20 százaléka ugyanakkor inkább bízik a diákok ezirányú képességeiben.

Ön szerint a középiskolás korosztály mennyire tudja beazonosítani az álhíreket?

	N	%
Nagyon jól	1	0%
Inkább jól	40	19%
Nem igazán jól	141	67%
Egyáltalán nem jól	28	13%

A mélyinterjúk során az iskolák közötti különbség is kirajzolódott. **Elitiskolákban a diákok** közéletileg tudatosabbak, tájékozottabbak és kritikus gondolkodásúak, ezért **védtettebbek az álhírekkel szemben**. Ezzel szemben a nem elitiskolákba járó fiatalok általában kevésbé informáltak, kevésbé érdeklődők, így jobban ki vannak téve az álhírek veszélyeinek. Több interjúalany kiemelte, hogy **a családi háttér is fontos tényező** az álhírekre való fogékonyágban. Mivel az információk és meggyőződések sokszor családtagoktól származnak, a diákok könnyen vesznek át tőlük téves információkat. A családon belüli közéleti érdeklődésnek,

tájékozódási mintázatoknak és médiafogyasztási szokásoknak, valamint a közéleti kérdésekről való beszélgetésnek és annak módjának is nagy hatása van a fiatalok álhírekre való fogékonyságára.

A fiatalok körében **az álhírek terjedésének felülete elsősorban a közösségi média**. A Facebook egyre kevésbé jelentős hírforrás a fiatalok számára; az Instagram, a Youtube, a Snapchat és más hasonló online közösségi alkalmazások váltak ennek a generációnak a fő információforrásává. Sok fiatal influenszerektől és online mémoldalakról tájékozódik.

4.6 AZ ÁLHÍREK ELLENI FELLÉPÉS

Összegezve az eddigieket, a kérdőív kitöltői úgy vélik, a középiskolásokra nézve veszélyesek az álhírek, nagyon ki vannak téve a jelenségnek, és nem igazán vannak felvértezve olyan képességekkel, készségekkel, amelyekkel hatékonyan ismerhetnék fel ezeket. **Az álhírek felismerésével kapcsolatos készségfejlesztésre és a tudatosság erősítésére tehát nagy szükség van.**

Arról, hogy ez kinek lenne elsősorban a feladata, nincs egységes álláspont. A relatív többség (40%) a szülőket, a családot említette első helyen. Mintegy fele ennyien várják el ugyanezt a pedagógusok és az oktatási intézmények dolgozóitól, további 18 százalék pedig maguktól az intézményektől. Más, a kérdőíven felajánlott intézmények, csoportok említettsége nagyon alacsony volt.

A kitöltők két válaszlehetőséget is bejelölhettek. A második legtöbbet említett három csoport szintén a család, az iskola és a pedagógus lett.

A két kérdés összesített eredménye azt jelzi, hogy **a tanárok nagy többsége szerint a szülőknek, a pedagógusoknak és az iskoláknak a feladata az álhírekkel kapcsolatos fejlesztés**. A kitöltők 60 százalékánál a két megjelölt intézmény/csoport mindegyike ebből a háromból került ki.

Ön szerint az alábbi szereplők közül kinek a feladata az álhírek felismerésével kapcsolatos készségfejlesztés és a tudatosság erősítése, a középiskolás korosztály körében?

	Elsősorban	Másodsorban
Szülők, család	40%	27%
Pedagógusok, oktatási intézmények dolgozói	21%	20%
Iskolák, oktatási intézmények	18%	23%
Nemzeti kormányok, állami hivatalok, intézmények	6%	7%
Online közösségi hálózatok	4%	4%
Az állampolgárok maguk	3%	5%
Újságírók	2%	5%
Civil szervezetek	2%	5%
Az EU intézményei	1%	2%

Mindezt a mélyinterjúk is megerősítették. Az interjúalanyok többsége nem gondolja, hogy a pedagógusok vagy az iskolák kizárólagos feladata lenne az álhírekkel kapcsolatos oktatás, nevelés. **Több szereplő közös erőfeszítése révén lehet csak érdemi eredményeket elérni.** Ahogy az egyik interjúalany megfogalmazta:

„Mindenképp célravezető, ha több irányból, több oldalról jön a fellépés, minél több lábon áll egy-egy kezdeményezés, annál hatékonyabb, annál inkább erősítik egymást az egyes lábak, különösen, ha egymásra épülnek, egymást erősítik.”

4.7 FOGLALKOZÁSOK AZ ISKOLÁBAN

A felmérésben arról is kérdeztük a kitöltőket, hogy az iskolájukban volt-e már szervezett foglalkozás, készségfejlesztés az álhírekről. A válaszok alapján **az iskolák többségében nem volt még ilyen foglalkozás.** A kitöltők bő harmada jelezte, hogy eseti jelleggel szerveztek már ilyen foglalkozást. Mindössze a tanárok 7 százaléka mondta, hogy iskolájában rendszeresen van ilyen program.

Volt-e az iskolában, ahol tanít, szervezett foglalkozás, készségfejlesztés a diákoknak az álhírekről, az azokra adható lehetséges reakciókról?

	N	%
Igen rendszeresen van ilyen	15	7%
Igen, volt már többször is, de eseti jelleggel	30	14%
Igen, volt, de csak egy-két alkalommal	44	21%
Nincs tudomásom róla, hogy akár csak egyszer is lett volna ilyen foglalkozás	121	58%

A szervezett iskolai programoknál sokkal gyakoribb, hogy a pedagógus személyesen beszélget a diákjaival álhírekről. Ezek jellemzően a tanórákon zajlanak, de a kitöltők 31 százaléka jelezte, hogy ő a tanórán kívül is beszélgetett már a fiatalokkal erről a jelenségről. Nagyon kevés (13%) olyan pedagógus van, aki egyáltalán nem beszélgetett még a diákokkal erről a témáról.

Ön személyesen beszélgetett-e álhírekről a diákokkal?

	N	%
Igen, tanóra keretében, a szaktárgyhoz kapcsolódó álhírekről	93	44%
Igen, tanóra keretében, általánosságban, vagy a szaktárgyhoz nem kapcsolódó álhírekről	104	50%
Igen, a tanórákon kívül	66	31%
Nem	27	13%

Ezeket a tanórai vagy tanórán kívüli beszélgetéseket nem kizárólag a pedagógus, hanem sok esetben a diákok kezdeményezik. A legtöbb kitöltő (48%) arról számolt be, hogy a fiatalok és ő is volt már kezdeményező, sőt, öt százalék esetében döntően a diákok voltak azok. Ez azt jelzi, hogy **van igény a középiskolás korosztály részéről arra, hogy beszéljessenek álhírekről** az arra nyitott tanárakkal.

Interjúalanyainknak hasonló tapasztalatai vannak. Többen szerveztek már saját iskolájukba, osztályukba álhírek tudatosítását célzó foglalkozásokat, amelyek során civil szervezetek vagy újságírók adtak elő. Voltak olyanok, akik **igyekeznek maguk foglalkozni a témával**, saját óráik keretein belül. Sokan pedig azt tapasztalták, hogy **diákjaik hozzák fel a témát**, és kérdeznek rá bizonyos témákra.

Tehát a diákok sok esetben igénylik a témával való foglalkozást és annak megbeszélését. Mégis, többen azt vették észre, hogy **diákjaik nem érdeklődők**, nem fogalmazódnak meg bennük kérdések az álhírekkel kapcsolatban. Ezek általában azok a diákok, akik nem kérdőjelezik meg, és nem néznek utána gyanús tartalmaknak.

4.8 AKADÁLYOK, NEHÉZSÉGEK

Arról is kérdeztük a kitöltőket, hogy milyen tényezők akadályozzák a szervezett iskolai foglalkozások elterjedését. Az általunk felkínált lehetőségek közül a legtöbben az információ- és készséghiányt említették. Ők úgy látják, hogy **az intézményvezetők, pedagógusok, oktatási szakemberek nincsenek kellően felkészülve arra, hogyan lehetne, kellene az álhírekkel foglalkozni az iskolában. Az időhiányt és a tanárok leterheltségét is sokan említették** első, vagy második helyen. Interjúalanyaink szintén a

kapacitás és időhiányt említették, mint elsődleges akadályok az álhírekkel való tudatosítás és oktatás területén. A tanároknak sokszor nincs idejük a tananyagon kívüli témákkal foglalkozni, főképp, hogy az álhírek elleni fellépéshez szükséges készségek fejlesztése időigényes. Többen említették az **iskola vezetőségének elzárkózását** az ilyen témájú foglalkozásoktól.

Ön szerint mi az akadálya annak, hogy a középiskolákban - szervezett keretek között - többet foglalkozzanak az álhírek elleni fellépéssel, a diákok felkészítésével? (Az első vagy második helyen történő említések aránya.)

	N	%
Információ- és/vagy készség hiány az intézményvezetők, oktatási szakemberek, pedagógusok körében	106	50%
Időhiány	99	47%
Tanárok leterheltsége	91	43%
A téma politikailag érzékeny jellege	80	38%

A tanárok **38 százaléka szerint a téma politikailag érzékeny jellege miatt sincs több álhírekkel kapcsolatos foglalkozás, fejlesztés.** Az óvatosság hátterében az is állhat, hogy a köznevelési törvény tiltja a pártpolitikai célú tevékenység végzését az iskolában. A tanárok pedig nem biztos, hogy mindig fel merik vállalni a közéleti hírek valóságtartalmának elemzését iskolai keretek között. Ahogy az egyik interjúalany fogalmazott arra a kérdésre, hogy miért nem foglalkoznak többet a középiskolákban – szervezett keretek között – az álhírek elleni fellépéssel:

„A téma politikailag érzékeny jellege [miatt]. Az iskola vezetőségében nincs fogadókészség, nem akarnak foglalkozni ezzel. De általánosságban is ezt érzem, és más iskolák tanárai is ezt érzik, hogy érzékeny témákról nem beszélünk.”

Annak érdekében, hogy képet kapjunk erről a jelenségről, megkérdeztük a kitöltőket, szerintük lehet-e beszélni közéleti témájú álhírekről az iskolában. **A tanárok fele nem biztos abban, hogy lehet-e politikai, közéleti álhírekről beszélni, azaz tényleg nagy a bizonytalanság ebben a kérdésben.** Ez indokolhatja az óvatosságot. Ugyanakkor azok, **akik biztosak a kérdés megítélésében, döntően úgy gondolják, hogy lehet beszélni közéleti álhírekről is.**

A köznevelési törvény tiltja a politikai célú tevékenység végzését az oktatási intézményekben. Az álhírek egy része ugyanakkor kapcsolódik közéleti témákhoz. Ön szerint ez azt jelenti, hogy az ilyen álhírekről nem lehet iskolai keretek között beszélni a diákokkal, vagy a törvény erre nem vonatkozik, és a közéleti témákkal kapcsolatos álhírekről is lehet beszélni a diákokkal?

	N	%
Biztos vagyok benne, hogy lehet beszélni az iskolában közéleti témákkal kapcsolatos álhírekről	91	43%
Nem vagyok benne biztos, de inkább lehet beszélni az iskolában közéleti témákkal kapcsolatos álhírekről	44	21%
Nem vagyok benne biztos, de inkább nem lehet beszélni az iskolában közéleti témákkal kapcsolatos álhírekről	38	18%
Biztos vagyok benne, hogy nem lehet beszélni az iskolában közéleti témákkal kapcsolatos álhírekről	13	6%
Nem tudom megítélni	24	11%

A kitöltők fele olyan iskolában dolgozik, amelynek fenntartója a tankerületi központ. A kérdésre adott válaszaik megoszlása nem tér el érdemben az összes kitöltő esetében mérttől. Azaz **az állami fenntartású intézményekben dolgozó tanárok nem óvatosabbak a többi tanárnál** – ezt tapasztaltuk legalábbis az általunk vizsgált, az álhírek iránt jobban érdeklődő pedagógusokat tartalmazó mintában.

4.9 SEGÍTSÉG, TÁMOGATÁS

A kitöltők több mint fele egyáltalán nem kap az iskolájában segítséget abban, hogy erősítse a diákok álhírekkel szembeni immunitását. A válaszokból összességében az derül ki, hogy a tanárok jellemzően nagyon kevés támogatásra, segítségre számíthatnak. Alig volt olyan válaszadó, aki a skála nagyobb támogatást jelentő második felére értékelte a kérdést.

Pedig ha több segítséget kapnának a tanárok, akkor többet tudnának foglalkozni a középiskolások álhírekkel kapcsolatos készségfejlesztésével. A kitöltők harmada ezt nagyon valószínűnek tartja, további 45 százalékuk pedig inkább valószínűnek. Mindössze 23 százalékuk jelezte, hogy a plusz segítség ellenére sem tudna többet foglalkozni a témával.

Kap az iskolájában bármilyen jellegű támogatást/tanácsadást az álhírekkel szembeni fellépés, készségfejlesztés terén?

	N	%
0 - egyáltalán nem kapok támogatást	111	53%
1	23	11%
2	20	10%
3	15	7%
4	6	3%
5	22	10%
6	6	3%
7	3	1%
8	2	1%
9	0	0%
10 - nagyon sok támogatást kapok	2	1%

A tanárok többségének az jelentené a legnagyobb segítséget, ha lennének komplett oktatóanyagok az álhírekről szóló iskolai foglalkozásokhoz. Minden második kitöltő említette az álhírekkel kapcsolatos információk, valamint a legjobb gyakorlatok elérhetővé tételét. **Leginkább tehát arra lenne szükség, hogy a tanárok részletes útmutatót, segédanyagokat kapjanak a téma feldolgozásához.** Ez igényli ugyanis a legkevesebb felkészülési időt és a szakmai magabiztosságukat is erősíti. Interjúalanyaink megerősítették, hogy kifejezetten az álhírekkel foglalkozó anyagok, feladatlapok, eszközök, eszköztárak és óratervek segíthetnek nekik a téma feldolgozásában. Ugyanakkor azt is kiemelték, hogy **meg kell válogatni, melyik tanár alkalmas** az ilyen jellegű témák feldolgozására, és ki az, aki hitelesen tud ebben a témában foglalkozásokat tartani. Egy interjúalany **a tanárok érzékenyítését** is elengedhetetlennek tartja.

Viszonylag **nagy igény mutatkozott a tapasztalatcserére, kollégákkal, szakértőkkel való egyeztetésekre** is. Ezekhez tehát érdemes lenne biztosítani a megfelelő fórumokat.

Azzal kapcsolatban, hogy milyen készségeket érdemes fejleszteni a diákok körében, interjúalanyaink több javalattal is éltek. Egyebek mellett javasolták

- a **közügyek iránti érdeklődés** és általános tájékozódásra való igény felkeltését;
- a **kritikus gondolkodás, a médiaismeret, a forráselemzői készség** fejlesztését;
- az **álhírekben rejlő veszélyek** és a **közösségi szerepvállalás** fontosságának tudatosítását;
- az **empátia, az együttműködés, a kommunikáció és a vitakultúra** fejlesztését

A tanárok úgy gondolják ezekhez tudatosító kampányokra, illetve speciális foglalkozásokra és tréningekre lenne szükség, ahol **gyakorlati példák**on keresztül lehetne feldolgozni az álhírek témáját. Továbbá a **gyakorlati megközelítésű, személyes, interaktív** foglalkozásokat az interjúalanyok hatékonyabbnak találják, mint az előadásszerű oktatást.

Az alábbiak közül melyek segítenék leginkább az Ön munkáját, melyek lennének a leghasznosabbak a középiskolások álhírekkel szembeni védekező képességének fejlesztéséhez?

	N	%
Az álhírekkel kapcsolatos oktató anyagok elérhetővé tétele	122	58%
Az álhírekkel kapcsolatos információk elérhetővé tétele	107	51%
A legjobb gyakorlatok elérhetővé tétele	106	50%
Tapasztalatcsere más tanárokkal, szakemberekkel	87	41%
Konkrét esetek megbeszélése más tanárokkal, szakemberekkel	72	34%
Olyan eszközök elérhetővé tétele, amelyeket közvetlenül tudok alkalmazni a munkámban	66	31%
Az álhírekkel szembeni fellépést célzó közös akciók szervezése, kezdeményezések indítása	61	29%
Kommunikáció más tanárokkal, szakemberekkel, akik érintettek a témában, foglalkoznak vele	58	28%
Más tanárok, szakemberek véleményének és tanácsának a kikérése	27	13%
Más tanárok, szakemberek figyelmének a felhívása az álhírekkel kapcsolatos esetekre	23	11%

5. FÓKUSZCSOPORTOS KUTATÁS FIATALOK KÖRÉBEN

A fókuszcsoporthoz tartozó kutatás célja az volt, hogy megismerjük a 16-24 éves korosztály álhírekkel kapcsolatos ismereteit, személyes tapasztalatait, megismerjük az álhírek felismerésével kapcsolatos egyéni stratégiáikat, és támpontokat gyűjtünk a tanárok számára készülő képzési anyaghoz.

5.1 MÓDSZERTAN

A kutatás során összesen 5 fókuszcsoporthoz lebonyolítására került sor az alábbiak szerint.

No.	Helyszín	Dátum	Résztevők száma	Életkor	Nem	Iskola	Érdeklődés	Megjegyzés	Idézetek színe
1	Budapest	2019. 08.27. 16:30-18:00	8	16-22	vegyes	közepes	átlagos	Még középiskolába járó (12. évfolyamot szeptemberben kezdők), vagy a középiskolát az elmúlt 1-3 évben elvégzett fiatalok	piros
2	Budapest	2019. 08.27. 18:30-20:00	8	22-24	vegyes	magas	átlag feletti	Magas státuszú csoport, felsőoktatásban tanulók	lila
3	Debrecen	2019. 08.29. 16:45-18:15	8	20-24	vegyes	közepes	átlagos	Átlagos státuszú csoport, felsőoktatásban tanulók és dolgozók vegyesen	barna
4	Szombathely	2019. 09.03. 17:15-18:45	7	20-24	vegyes	alacsony	átlagos	Alacsony(abb) státuszú csoport, dolgozók, felsőoktatásban nem tanulók.	kék
5	Pécs	2019. 09.05 17:15-18:45	9	18-22	vegyes	közepes	átlag alatti	Átlagos státuszú csoport, felsőoktatásban tanulók és dolgozók vegyesen	zöld

5.2 TÁJÉKOZÓDÁS, MÉDIAFOGYASZTÁS, DIGITÁLIS ESZKÖZÖKKEL ELTÖLTÖTT IDŐ

A beszélgetések első néhány percében – „bemelegítésként” – a résztvevőkkel arról beszélgettünk, ki mennyi időt és milyen formában tölt a digitális eszközeivel, és ehhez kapcsolódóan mi jellemző a hírfogyasztási szokásaikra (akár online, akár hagyományos csatornákon).

A nagy, reprezentatív eszköz- és médiahasználati kutatásokból, illetve az eszközök által tárolt logfájladatokból elég pontos információk állnak rendelkezésre a 18-25 éves korosztály digitális életstílusáról. Az ezek alapján ismert, akár **napi több óras (átlagos) képernyőidőt**, néhány kivételtől eltekintve, minden résztvevő a csoportokban is „bevallotta”.

A(z) elsősorban a telefonjuk) képernyője előtt eltöltött időnek természetesen csak a kisebb része tekinthető hírfogyasztásnak, illetve azon belül a politika/közélet történéseiről való tájékozódásnak. Sőt, **a legjellemzőbb, hogy a különböző közösségimédia-hírfolyamokban (leginkább Facebook és Instagram) jelennek meg a személyes jellegű és szórakoztató posztok között ezek az információk.** Csupán néhány olyan résztvevő volt, akik célzottan keresték és nézték a híreket, azaz nem közösségi médián, hanem közvetlen eléréssel (akár böngészőben, akár telepített alkalmazással) olvassák a hírportálokat.

Csoportonként nagyjából egy-két olyan résztvevő volt, akit kifejezetten érdekelt a politika. Ez alól csak a második budapesti csoport volt kivétel, amelynek „tervezetten” magasabb státuszú, felsőoktatásban tanuló résztvevői voltak.

A politika iránt nem nagyon érdeklődők esetében a politikailag aktív ismerősök száma nagymértékben meghatározza azt, hogy milyen mennyiségű és milyen típusú politikai hírrel találkozhatnak.

F: Nekem amúgy nem is nagyon kell belájkolnom ilyen hírportálokat, akár Index, akár Origo, akár melyiket. Általában az ismerőseim úgymint megosztanak minden hülyeséget. Szóval így látom őket, nem is kell tényleg hozzá szinte semmi. Csak ismerni őket. (BP1)

Főleg azoknál, akik még együtt élnek a szüleikkel, a család szerepe is fontos. Többnyire ők azok, akiket (még) elérnek a **hagyományos csatornák**, elsősorban a tévéhíradó.

N: Nekem a barátom, illetve apukám szokta nagyon sokat a tévét nézni, és akkor van, hogy én is leragadok így mondjuk a híradó előtt vagy ilyesmi. De magamtól nem szoktam tévében nézni, engem is inkább Facebookon találnak meg ezek a hírek.

F: Néha otthon csak poénból, meghallgatom, hogy mit kamuznak mostanság. Meg szoktam hallgatni, aztán Interneten eléggé gyorsan megtalálja a reverse oldalt.

A hírek forrásai többnyire a **legnagyobb magyar portálok** voltak (Index, Origo, 444, 24.hu). Néhány résztvevő említette a Euronews csatornát, mint amit több-kevesebb rendszerességgel néznek/hallgatnak. Fontos, hogy azért ezeken az oldalakon nem feltétlenül a politikai/közéleti hírek az elsődlegesek számukra, hanem például a sporttal (foci, F1), zenével, bulvárral kapcsolatos hírek. Értelemszerűen a nyelveket beszélő, felső-oktatásban tanulók voltak azok, akik angol nyelvű híreket szoktak olvasni (a BBC-t és a CNN-t említették).

A rádió szinte teljesen hiányzik már a csoportokon résztvevők médiafogyasztásából, legfeljebb munka vagy reggeli utazás közben hallgatnak valamilyen kereskedelmi rádiót, és kapnak el így híreket.

F: Én szoktam a kocsiból a Balázsékat reggel hallgatni. Az a talkshow az egész jó. Ott szokták kibeszélni a dolgokat.

Nem meglepő módon a hírfogyasztásukra a „**snacking**” jelleg és a **felületesség** jellemző. „Pörgetik” a posztokat, a címekre rápillantanak, és ha valamin megakad a szemük, akkor esetleg rákattintanak a teljes hírre, amit aztán annak tartalmától függően hagynak félbe vagy olvassák végig.

N: Először a címet olvasom el, aztán hogyha érdekel, akkor megnyitom, akkor átörgetem, és ha valami megfog, akkor olvasom végig. Nekem így ez szokott lenni.

N: Azt látom, amit igazából a Facebook jobban feldob hirdetésként, mert szokott ilyeneket feldobni. Aztán ami érdekel hír, arra rámegegyek, aztán elolvasom akkor.

N: Nekem az szokott lenni, ha látom, hogy már 2-3 helyen is szembe jött hasonló téma, ha nem érdekel elsősre a címe, de már 2-3-adszor jön velem szembe, akkor lehet, hogy megnyitom, hogy ez érdekes lesz vagy hallok valahonnan, ami nekem be van lájkolva a BBC-n és ott látom, akkor el szoktam olvasni az angolt és utána elolvasom a magyart is, kíváncsi vagyok, hogy mennyire sikerült átvenni, meg én igazából ezen kívül, ha otthon vagyok néha vagy tévé közelében, én szívesen nézem a híradót is és onnan, ha látom a hírt, akkor van, hogy rákeresek a Facebookon, de akkor is a Facebookon megkeresem, hogy melyik portál posztolta és onnan egyszerűbben visszakeresem.

5.3 POLITIKAI ÉRDEKLŐDÉS, VITAKULTÚRA

A politika, a „komolyabb” közéleti hírek barátokkal, ismerősökkel való megvitatása – összhangban más, a témában készült reprezentatív kutatások eredményeivel – a többség esetében nem jellemző. Kiemelt ügyekről szoktak beszélni, de a „**a politika**” szó hallatán sokan inkább bezárkóznak.

Többeknél a barátok mellett/helyett még mindig a család az elsődleges (de inkább passzív) közéleti beszélgetések helyszíne.

F: Nekem édesapám, aki sokkal több hírt olvas, de minden nap és igazából tőle szoktam hallani legtöbbet, mert én nem olvasok. (...) Csak ülünk valahol, otthon vagyunk és akkor is beszélgetünk, szóba kerülnek ezek tőle, én meg meghallgatom jó fiúként.

Több csoportban is megjelent az a vélemény, hogy **politikáról nem érdemes beszélni, ha lehet, kerülik a témát, mert csak felesleges konfliktusokat szül**. Sőt, általánosságban elmondható, hogy **az ilyen típusú vitákban nem is nagyon van tapasztalatuk**.

N: Én társaságban nem szeretem felhozni a politikát, mert mindig megosztó a vélemény, és teljesen felesleges így vitatkozni erről. Mindenkinek megvan erről az önálló véleménye, szerintem ezt tartsa meg magának.

K: Ezeknek a vitáknak akkor sosincs valami eredménye?

N: Nem szoktam ebbe beleszállni, mert feleslegesnek tartom.

K: De akkor körülötted szoktak vitázni?

N: Családban. Ismerősök körében nem.

K: És az osztályban? Most mész 12.-be?

N: Igen. Ott nem, abszolút. Érdekes, de nem...

F: Amúgy én utoljára ilyen vitákat főleg inkább a középsuliban – Vagy akkor volt ilyenben részem, de akkor is inkább így órán volt. Volt töri óra, volt ilyen etika, erkölcsstan óra, szóval ott úgy megvitattuk a világ dolgait, úgymond így megváltottuk a világot 45 percen. De most már így az egyetemen – Hát nem tudom, vannak jobb dolgok is, amikről tudunk beszélgetni. A politika annyira nem kerül általában szóba, hacsak nagyon minket érint.

Vannak persze olyan hírek, amelyek már „átütik” az ingerküszöböt, és akkor ezekről beszélgetnek. Például az alábbi hírről:

K: Mennyit szoktatok egymás között közéleti, politikai dolgokról beszélni? Arról, hogy mi történik a világban? Ez mennyire téma köztetek?

N: Attól függ, hogy mekkora faszság.

N: Például arról a nagy faszszágról, hogy Grönland megvétele, na az szerintem ilyen.

F: Az igen.

K: Arról sokat lehetett beszélni?

N: Azt jól ki lehet nevetni azért.

F: De végül is Alaszkát is az oroszoktól vették meg, tehát – kint beszélnek szerintem. Tehát működött ez eddig a történelemben.

N: Jó, de nekem nagyon, na, mindegy. Múltkor láttam egy olyan amerikai hírkivágást, ami ilyen Fox-os, ilyen ottani kormányközeli, hogy mit mondanak, miért lenne jobb Grönlandnak, ha csatlakozna Amerikához és kurva vicces volt. Mindenféle hazugságot összehordtak tényleg, ilyenekről szoktunk beszélni.

Kivételek persze akadtak, például az a jogi egyetemre járó budapesti fiú, aki rendszeresen és „rendesen” megvitatja az évfolyamtársaival a „világ dolgait”.

F: Mi az egyetemen nagyon jó kapcsolatban állunk néhány szaktársammal, és nagyon sokszor szoktunk kitérni politikára, illetve közélettel kapcsolatos témákra. Kvázi kicsit vitaszerűen, de így érvek felállításával szoktunk így beszélni a politikai közeletről például elég gyakran. Arra gyakran kerül sor. Nyilván, mivel mindannyiunkat érdeklí maga a téma.

Összességében megkockáztatható, hogy a csoportokban elhangzottak alapján a „könnyedebb” témákon túl, a közélet, a politika, azaz a világ eseményeinek feldolgozása, megvitatása többnyire nem a kortárs csoportban zajlik. Sor kerülhet erre persze kisebb mértékben családi körben, vagy akár máshol is, de nagyon sokan vannak azok, akiknél ez lényegében teljesen elmarad. (Ez fontos szempont lehet az álhírekkel kapcsolatos immunitás kialakulásában – pontosabban annak hiányában.)

5.4 ÁLHÍREKRŐL ÉS ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLETEKRŐL ÁLTALÁBAN

Minden csoportban megkérdeztük a résztvevők első, spontán véleményét az álhírekről, és a jelenség hátterében álló motivációkról. **Maga a kifejezés**, akár magyarul, akár angolul (*fake news*) **mindenki számára ismert volt. Az viszont, hogy mit értettek e fogalmak alatt, már sokkal képlényebb volt.**

Az első spontán reakciók a „mi jut eszetekbe az álhír/fake-news kifejezés hallatán?” az alábbiak voltak:

F: Átverés.

F: Inkább félrevezetés szerintem.

N: Nekem a lájkvadászat jut eszembe.

N: Hogyan próbáljuk meg minél gyorsabban megtéveszteni az embereket, és minél hatékonyabban.

F: Népszerűsítés.

N: Hatásvadász és figyelmet szeretne, ezáltal esetleg pénzt szerezni, ha van rá módja.

N: Nekem is először így a pletyka jutott erről eszembe, hogy lehet, hogy valaki valamit hallott valahonnan, és akkor ő azt, mivel nem hallotta a teljes történetet, ezért kiegészíti úgy, ahogy az ő szándékát képezi. És szerintem pont emiatt ilyen veszélyes, hogy nem – Mondjuk kiszűrni is, mert nem tudod, hogy melyik ami valós, melyik ami nem, és ezért nagyon óvatosan kell olvasni.

N: Szerintem szimplán az egész fake news dolog egy marketingfogás, mert minél meghökkentőbb, meg ezek a jelzők, amiket használtak, minél extrább, extrémebb, érdekesebb, többen lájkolják, akkor többen rákattintanak az adott linkre vagy oldalra, akkor megjelennek oldalt és fent a hirdetések, amiből nagyon sok pénzt kapnak ezek a weboldalak, szóval megéri fake híreket gyártani, mert akkor több a kattintás, több az érdeklődés.

F: Hogy a valós problémákat elfedjék. Úgy gondolom, mert amikor az ember elolvass egy ilyen álhírt, addig nem törődik az igazi problémákkal, az igazi hírekkel. Nem tájékozódik tovább egy igazi, hiteles hírportálnál. És csak a butaság terjed tovább.

Az álhír a résztvevők számára tehát **elsődlegesen nem politikai jellegű**. Nem feltétlenül a vélemények megváltoztatása, a narratívák manipulálása tűnik számukra az elsődleges célnak (természetesen ez is jelen van), hanem a **kattintás-** és **lájkvadászat**, és ehhez kapcsolódóan azok a weboldalak, amelyek kifejezetten ezt a célt szolgálják. Sokan voltak azok, akik a bulvárjellegű, 100%-ban hamis hírekkel azonosították az álhíreket. Megjelent ugyanakkor az álhíreknek az az összetett típusa is, amely valamilyen **részigazságra** épít fel egy sokak által hihetőnek tűnő történetet.

N: Nekem a legeslegelső gondolatom az az volt, hogy sok van belőle. És hát nem tudom, hogy miért van belőle sok. Lehet, hogy valaki jól érzi magát, miközben kitalálja őket. Nem tudom, de én ezt tapasztaltam, hogy elég sok van, és akár olyan is, ami nem feltétlen az egész hülyeség. Tehát van egy igazságalapja, de esetleg így kiszínezve a történeteket, mert úgy többen megnézik vagy érdekesebb. Vagy félre akarják vezetni szándékosan az embereket akár.

Többnyire teljes volt a konszenzus abban, hogy az álhírek **nem „szórakozásból” készülnek**, hanem a készítőknél/kezdeti terjesztőknél nagyon is **jól felfogott érdeke** fűződik hozzá, és ebben már megjelenhetnek a **politikai szempontok** is.

F: Ha egyetlen egy szót kell mondanom, akkor talán az, hogy érdek. És hogyha ezt így ki kellene fejtenem, akkor egyre nehezebb kikerülni ezeket az úgynevezett fake news-okat. Mivel egyre több ilyen forrással találkozunk, és leginkább nyilván politikai célokat látnak el.

K: Honnan indul ez a cél, érdek, kinek az érdeke az emberek megtévesztése? Mihez kapcsolódik leginkább?

N: A hírportáloknak, gondolom, számít nekik az, hogy hányszor kattintanak az oldalra és hányszor a cikkekre. (...) Biztos van valamilyen statisztikájuk. Azt látják, hogy a fake news-ok úgyis figyelemfelkeltőbbek, akkor azt biztos jobban nézik, és inkább kreálnak olyat, mintsem valóságot.

Többen is úgy gondolták, hogy az álhírek terjedéséhez szükség van az **emberek hiszékenységére** és **„butaságára”** is, hiszen egy álhír csak úgy tud terjedni, ha vannak újabb és újabb megosztói.

F: A butítás és a megvezetés szerintem is benne van, főleg az ember, ha csak egy médiumon keresztül tud tájékozódni, sajnos van ilyen Magyarországon is, de olyan szempontból hasznos, ha már valami igazságtartalma van és egy kicsit ki van színezve, akkor legalább az alapgondolat így meg lesz az ember fejében arról, hogy mi történik. Jó, nem pont úgy történik, de mindig benne van egy kicsit annak a személye, aki leírja azt a hírt, ilyen szempontból meg talán hasznos is.

Az összes csoportban (már a beszélgetésnek ebben a viszonylag korai szakaszában) megjelent, hogy egy **zavaró, negatív** és **veszélyes** folyamatról van szó. Ebben szinte teljes volt a konszenzus.

F: Amikor én először olvastam álhíreket, mondjuk nem tudom, ilyen HírCsárda vagy nem tudom. Vagy például az Örkény Egypercesekben is van egy ilyen álhíres – Vagy nem álhíres, de ilyen félig-meddig kitalált hírek. Az álhír az kitalált tulajdonképpen. Szóval azok így tök viccesek meg szórakoztatóak, mert tudjuk, hogy nem igaziak, de azért mégis milyen jók. De ez az álhír dolog főleg mostanában így a Facebookkal együtt már eléggé pusztító, vagy eléggé kétélű fegyver, mert igen, tud pánikot kelteni. Egy csomó dologra fel lehet most már használni, meg most már tényleg az látszik, hogy egy álhír az már tényleg valami ellen vagy valamilyen nyereszkedés céljából van. Szóval most már nem olyan vicces, mint volt régen.

F: Hát szerintem a tájékoztatatlanság az, ami nagyon veszélyes úgy mond. Mivelhogy az emberek tudatlansága vezeti rá arra, hogy elhiggyék. Mert hogyha most odaállna valaki elé egy biológus, és akkor azt mondaná, hogy a dihidrogén-monoxid veszélyes a szervezetre, merthogy a fogyasztói 100%-a meghal, tehát hogy az a víz, és akkor az ember elhiszi. Ez olyan, mint amikor Pécsen megkérdezték, hogy be akarják vezetni az arab számokat, és akkor mit gondolnak róla. És szerintem amúgy ez így nem attól van, mert hogy így buták vagy valami, csak tájékoztatlanok.

Az álhírek fogalmát ismerik, de az álhíreket leginkább az átveréssel, félrevezetéssel, lájkvadászattal, pénzszerzéssel, és kisebb részben politikai manipulációval azonosították. Saját tapasztalataik az álhírekkel kapcsolatban inkább korlátozottak, álhírként elsősorban a legegyszerűbb „átverések” jutottak eszükbe. A részgazságokra épülő, de következtetésében teljességgel hamis álhír nem igazán volt ismert számukra konkrét, saját példákon keresztül. Ugyanakkor az álhírek terjedését zavaró, negatív és veszélyes folyamatnak tartják.

5.5 AZ ÁLHÍREK FELISMERÉSE ÉS ELLENŐRZÉSE

A résztvevők számára a beszélgetések talán legizgalmasabb része az volt, amikor mindenkinek kiosztottunk öt rövid hírt, és arra kértük őket, hogy figyelmes átolvasás után döntsék el egyedül, bárminemű külső segítség nélkül, vajon valós vagy álhírrel van-e dolguk. A papírokat véletlenszerűen osztottuk ki, tehát mindenkihez más hírkombinációk kerültek. Azt sem lehetett előre tudni, hány valós, illetve hány álhír jutott egy-egy résztvevőnek.

Az ál- és valós hírek teljes szövegükkel a tanulmány mellékletében található, itt csak a címeiket tüntetjük fel.

- Valós hírek
 1. Kedvenc telefonunk lehallgat minket? Az Apple Siri-jének titkos élete
 2. Nomen est omen? Anthony Wiener kongresszusi képviselő által a közösségi médiára feltöltött kép okozott botrányt
 3. Harry Potter reloaded – de nem pont úgy, ahogy gondolnád!
 4. Angyal vagy ördög? Allison Mack igazi arca
 5. Félrefordítás miatt vált kis híján hiteltelenné a leleplezés
- Álhírek
 6. Tragédiába torkollott a nagyvárosi babona
 7. A Notre Dame pusztulása – Baleset vagy terrortámadás?
 8. Sic transit gloria mundi – Lecserélik az angol királynőt a fontról
 9. Pózolj, hogy hódíthass!
 10. Hazug történelem vagy a történelem hazugsága?
 11. A fegyverlobbi mellett kampányol az ismert női focista
 12. Hódít az új diéta – Citrommal a strandalakért!

Miután mindegyik résztvevő elolvasta a kiosztott híreket, és eldöntötte róluk, hogy igazak vagy hamisak, ki kellett választaniuk a számukra legizgalmasabb, legtöbb bizonytalanságot okozó hírt, és az okostelefonjuk segítségével le kellett ellenőrizniük, hogy jól gondolták-e az adott hírről, hogy igaz vagy hamis. Erre mindenkinek 3 perc állt rendelkezésére.

Annak ellenére, hogy mindenkinél más összetételben voltak hírek, és természetesen az érdeklődések is különböztek, többnyire öt olyan hír volt (az összesen 12 hír közül), aminek leginkább utánanézték a résztvevők: 3., 6., 8., 9., 11.

Az a tény, hogy az öt leginkább ellenőrzött hírből négy valóban álhírnek volt tekinthető, jelzi, hogy a **csoportok résztvevői viszonylag jó hatásfokkal fogtak gyanút**. (Annak érdekében, hogy ne zavarjuk meg a csoport dinamikáját, és senki ne érezze magát rosszul a teljesítménye miatt, a beszélgetésnek nem volt célja, hogy „iskolásan”, testszerűen vizsgáljuk azt, hogy ki mennyi álhírt tudott azonosítani. Konkrét statisztikák ezért nem állnak rendelkezésünkre az összes hírrel kapcsolatban.)

Ami a **hírek ellenőrzésének egyéni stratégiáit** illeti, a csoportok résztvevői két egyszerű csoportra oszthatók. Voltak, akik magyar, és voltak, akik egyből angol kulcsszavakkal próbáltak meg utánajárni az adott hírnek. Közös volt azonban minden esetben, hogy első körben egy **egyszerű Google-keresést alkalmaztak**, amely során egy-két első oldalas találatot néztek meg alaposabban.

Csupán egy-két olyan résztvevő volt, akik eljutottak valamilyen fact-checker vagy álhíreket, összeesküvés-elméleteket gyűjtő és leleplező oldalra.

Fontos továbbá az is, hogy a résztvevők többségének talán ez volt életében az első alkalom, hogy egy konkrét hírről kapcsolatban ennyi időt töltött fókuszáltan azzal, hogy kiderítse, hogy ál- vagy hamis hírről van szó. Mindenki azt mondta, hogy ilyet korábban még nem csinált.

Az álhírek azonosítását a résztvevők kifejezetten élvezték, a leginkább bizonytalanoknak (és később ellenőrizendőnek) többnyire pont azokat a híreket jelölték meg, amelyek álhírek voltak. Az elsődleges „radarjuk” tehát viszonylag jól működött, sokan voltak azonban olyanok, akik ezeket az álhíreket inkább igaznak tartották. Az álhírek ellenőrzését egyszerű kulcsszavas Google-kereséssel oldották meg. Álhírellelőrző, „leleplező” oldalakat nem vagy alig használtak. A résztvevők számára ez volt az első alkalom, hogy fókuszáltan azzal foglalkoztak, hogy ellenőrizzék egy hír hitelességét.

5.6 STRATÉGIÁK AZ ÁLHÍREK ELLEN

Bár a konkrét hírek valóságtartalmára vonatkozó célzott online „kutatás” nem volt jellemző, a legtöbben úgy gondolták, hogy általánosságban meg tudják különböztetni a valódi és az álhíreket egymástól.

A résztvevők **önképének fontos eleme, hogy saját magukat az online térben jártasnak tartják**, technikai-gyakorlati ismereteik jók, többnyire idegen nyelvet (legalább az angolt) is beszélnek. Ezzel összefüggésben sokan arról is meg vannak győződve, hogy néhány „külső tulajdonság” alapján el tudják dönteni egy hírről és/vagy hírforrásról, hogy mennyire megbízható. Képesnek tartják magukat a becsapós, phishing, „lehúzás”, szenzációhajhász stb. honlapok kiszűrésére. Sokan tájékozódnak doménnév alapján, vagy egyszerűen csak „érezik”, hogy valami nem igaz.

K: Honnan tudja az ember, hogy az nem annyira megbízható?

N: Mert ingyenes.

F: Igen, ezt nagyon egyszerűen lehet látni, azért nagyjából szerintem. Köztudatban vannak az elterjedt rendes médiumok, ahonnan lehet tájékozódni és már amúgy nagyjából név alapján lehet tudni, hogy mi az, ami kamu.

F: Meg kell nézni, hogy van-e impresszum, felelős szerkesztő a weboldalnál. Nyilván ő vállalja a felelősséget a tartalomért, az áldoldalakon nem szokott ilyen lenni pont azért, hogy utána ne tudja beperelni őket később.

Mint azt az álhírek azonosításakor láttuk, ez nem jelenti azt, hogy ez az önbizalom feltétlenül együtt jár a megfelelő ismeretekkel és jártassággal. Sőt, ugyan a beszélgetésnek ezen a pontján már elég sok szó esett az álhírekről és különböző összeesküvés-elméletekről, érződött, hogy a résztvevőknek elég eltérő elképzeléseik vannak arról, hogy az álhírek terjedésének milyen potenciális következményei vannak, vagy hogy egyáltalán mennyire súlyos jelenségről van szó. (Ez nyilván egyénekenként változott, és elsősorban az érdeklődés mértékétől, illetve a „világ dolgaival” kapcsolatos általános tájékozottságtól függött.)

A leginkább veszélyeztetett csoport: a „nyugdíjasok”

Sok fiatal önidentitásának egyik fontos pontja volt, hogy a leginkább veszélyeztetett, legkönnyebben félrevezethető társadalmi csoportot a nyugdíjasok alkotják. Elsősorban azért, mert nem tudják készségi szinten használni a technológiát, továbbá mert olyan korban szocializálódtak, amikor a hírek forrásai korlátozottak voltak, a hírek pedig olyan szűrőkön mentek keresztül, amelyek nem tették lehetővé, hogy álhírek is megjelenjenek. „Nem hiszik el, hogy valaki szándékosan hazudik...”

F: Én nem tudom, hogy a nyugdíjasok miért hiszékenyebbek. Vagyis hát gondolom, lehet, hogy azért, mert már az agyuk kicsit hiszékenyebb, mert nyilván idősebbek. Vagy azért, mert ők nincsenek annyira hozzászokva az internethez, mint mondjuk mi. Nem jön olyan alapvetően az, hogy mi netezünk, nekik viszont az élete legtöbb része nem a nettel telt. Nekünk meg kábé az életünk része, kábé ezzel nőttünk fel. Meg ők hozzászoktak, hogy egy újság, egy tévé van.

N: Az embereknek nem mindig van idejük utánanézni a híreknek és azt gondolják, ha tévében mondják, akkor biztos igaz, ha az újság megírja, akkor biztos igaz és épp ezért okoz ilyen nagy problémát, mert az emberek többsége, hála Istennek nem a mi korosztályunk, de a nálunk idősebbekben fel sem merül, hogy miért hazudnának.

Ennek a vitának a koreográfiája általában azonos menetrend szerint zajlott. Először néhányan egymást szinte „túllicitálva” érveltek amellett, hogy mi a baj az időséssel. Majd nemsokára megjelent egy-két ellenvélemény is, amely nem feltétlenül életkorhoz, hanem tájékozottsághoz, tudáshoz és a józan ítélőképességhez kötötte ezt a kérdést.

K: Mi különbözteti meg a tájékozott meg a tájékozatlan embert?

N: Hát a tájékozatlan az, aki egyszerre a kommentszekcióba megy, és mondja a másiknak a magáét, és csak nekem van igazam, mert ki, ha nem én vagyok. És folyamatosan a másik ellen beszél, a saját igazát hajtja. És ez így elég sok hír alatt látszik is. Meg ezzel van tele a komment szekció, hogy az emberek egymást ölik.

N: Szerintem az idősök abszolút befolyásolhatók, nekem előző félévben a gyakorlatom során pont tartottunk az idősöknek egy előadássorozatot, hogy mennyire jobban befolyásolhatók reklámok és tévé által, és pont erről szólt, hogy ne dőljenek be a biztosítós reklámoknak stb., szóval (...) az idősebbek sokkal inkább befolyásolhatók, mint mi.

K: Ti hogy érzitek, mitől vagytok kevésbé befolyásolhatók, védettebbek?

F: Bizonyos hírtípusoknál van az, hogy melyik korosztály van jobban kitéve, vannak tipikusan olyan reklámok, csalások, tipikusan a nyugdíjasokra irányulnak. Volt ez az unokázás nevű bűncselekmény, arról szólt, hogy felhívták az idősembert, aki kifizelték, hogy egyedül él, hogy az unokája bajba került és utaljon ennyi meg ennyi pénzt. Ezeknek ők valószínűleg jobban ki lesznek téve, itt ezeknél a híreknél célcsoportot is vizsgálunk és a célcsoport érzékeny pontjára rá tudnak tapintani, akkor működik ez a dolog. Egy friss nyugdíjast, aki nagyjából képben van az internettel, számítógéppel, azt nem lehet átverni, náluk az a baj, hogy a szellemileg gyengébb idősebb emberek.

F: Nagyban függ a családi háttér is, most gondolok arra, hogy valaki melyik részéről jön egy városnak, az országnak, ahol ennek igazából a szülők részéről nincsen kultúrája, hogy az ember tájékozódjon, ott ezerszer inkább hajlamos valaki arra, hogy az első dolgot, amit olvas, azt elhiggye.

F: Szerintem amúgy nem kell ehhez visszamaradottnak lenni. Én szerintem amúgy itt az a legnagyobb probléma, hogy maga az információs társadalom az eléggé egy új keletű dolog errefelé, és az a baj egyszer, hogy sokan nem is tudják használni. Tehát valaki megtalál egy álhírportált, nem keres tovább, ő úgy érzi, hogy az számára megfelelő, és hogy ezek tényleg igaz hírek, és ezért nem is jár utána. Tehát hogy valahogy inkább nem feltétlenül, mert egy három diplomás ember is lehet mondjuk egy álhírnek a híve csak azért, mert mondjuk nem ért az információs technológiából vagy csak egy oldalról kapja az információt.

A résztvevők önidentitásának fontos eleme, hogy saját magukat az online térben jártasnak tartják, technikai-gyakorlati ismereteik jók, többnyire idegen nyelvet is beszélnek. Sokan arról is meg vannak győződve, hogy néhány „külső tulajdonság” alapján el tudják dönteni egy hírről és/vagy hírforrásról, hogy mennyire megbízható. Képesnek tartják magukat a becsapós honlapok kiszűrésére. Mindez nem jelenti azt, hogy az önbizalom feltétlenül együtt járna a megfelelő ismeretekkel és jártassággal.

5.7 KORÁBBI OKTATÁSI TAPASZTALATOK, LEHETŐSÉGEK, JAVASLATOK

Minden csoportban rákérdeztünk arra, hogy középiskolai vagy akár felsőoktatási keretek között volt-e részük bármilyen olyan formális vagy nem-formális képzésben, amely valamilyen formában érintette az álhírek kérdését, illetve a probléma kezelését.

Csoportonként eltérő számban ugyan, de mindenhol volt néhány olyan résztvevő, aki emlékezett még a leginkább médiaértés néven futó speciális tanórákra, illetve olyan rendhagyó osztályfőnöki órákra, amikor valamilyen külsős szakértő (rendőr, pszichológus, informatikus stb.) látogatott el az osztályba, és tartott (interaktív) tanórát.

F: Nálunk volt médiaismeret, ahol próbálták ezt tanítani, hogy hogyan kell fogyasztani a médiát, hogy hogyan nézzünk utána valaminek.

F: Nálunk ilyen médiaóra nem volt.

N: Olyan, hogy erre akár egy 45 perces órát rászántak volna, olyan nem volt.

F: Általános iskolában informatika órán volt szó még a fake news-ról, 22 évesen azt tudom mondani, hogy az már jó régen volt.

N: Nem tudnám megmondani, de tudom, hogy volt erről szó, hogy az interneten mire kell figyelni, mire nem. Meg most az ilyeneket átbeszéltük. De nem tudom, hogy milyen tanóra keretén belül.

Összességében azonban kijelenthető, hogy a csoportok résztvevői (egy-két kivételtől eltekintve) egyáltalán nem kaptak korábban semmilyen oktatást, képzést az álhírekhez kapcsolódóan. Sőt, ez a téma az iskolában alig-alig jött elő korábban, barátaikkal, ismerőseikkel pedig ritkán beszélgetnek erről a kérdéstről.⁷

5.8 A RÉSZTVEVŐK JAVASLATAI

Mindenkinek nagyon tetszett az a gondolat, **hogy készül a tanárok számára valamilyen segítség, amely végső soron a fiatalokat támogatná az álhírek felismerésében**, és szinte kivétel nélkül mindenki úgy gondolta, hogy erre nagy szükség lenne. Részben azért, mert egy fontos problémáról van szó, részben pedig azért, mert lényegében semmilyen szisztematikus ismeretük nincs a témában.

Ennek a technikájáról, módszertanáról gondolkodva az egyik fő javaslatuk az volt, hogy **„ne olyan legyen, mint amilyen a jelenlegi oktatás”**. Többen is elmondták, hogy a mechanikus tudás, a tények (évszámok, nevek, képletek stb.) bemagolása az álhírek elleni küzdelemben nem segít. Szükséges persze a tárgyi ismeret, de nagyon sok a felesleges tanulnivaló, miközben úgy érzik, hogy **pont gondolkodni nem tanítják meg őket az iskolában**. Tehát a gyakorlati ismeretek átadásán kívül erre kéne fókuszálni az ilyen jellegű képzések során.⁸

F: Az iskolában nem oktatják ezt, és ez nagyon nagy hiba.

F: Az iskola jelenleg nem képes olyanra, hogy gondolkodást tanítson, mert nem ez a célja.

⁷ A médiaoktatás 1996 óta nevesítve van jelen a közoktatásban. A jelenleg érvényben lévő Nemzeti Alaptanterv szerint önálló formában nem kötelező, hanem 9., illetve 11-12. évfolyamon az iskola által választható. A tudásanyag egyes elemei integráltan jelennek meg az informatika, a magyar nyelv és irodalom, a történelem és a vizuális kultúra tantárgy keretében. Az Alapvető Jogok Biztosa 2016 elején, az AJB-479/2016 számú eljárásban vizsgálta a médiaoktatás iskolai kereteit, lehetőségeit. Tanulmányában rávilágít arra, hogy noha a tantervben benne van a médiaoktatás, az erre biztosított órakeret megfelelő felhasználására – könnyen, széles körben hozzáférhető tananyagok és tanárképzés hiányában nem valósul meg. Ez a helyzet 2016 óta nem változott. Az alapvető jogok biztosának [jelentése](#) az AJB-479/2016. számú ügyben.

⁸ Az igazsághoz hozzá tartozik, hogy a médiaoktatás módszertanát már a 90-es évektől egy nem-hagyományos, nem frontális, nem ismeretátadó jellegű, hanem tevékenységalapú, élményszerű, interaktív, kooperatív, gyakorlatias megközelítés jellemzi. A fókuszcsoportos kutatásunk azonban jól jelzi, milyen kevés diák találkozik ezzel iskolaévei alatt.

F: Az oktatásban az, hogy megtanuld a 11. oldaltól a 121. oldalig, nem az, hogy értsd. Nekem van 2 diplomás kollegám, mondja, hogy ezt nem érti, hogy ezt, hogy kell megcsinálni. Írd be a Google-be, ott van! Van Youtube-videó is róla. Hogy keressek rá? Beírod. Tehát eddig nem tud elmenni, mert egyszerűen szó nem esik erről, és amíg nem tapasztalod meg, addig nem tudod.

Egy másik szempont **a vitakultúra általános fejlesztését** emelte ki. A pro és kontra érvelés fontos társadalmi kérdésekhez kapcsolódóan nagyon hiányzik (saját bevallásuk szerint) a vizsgált korosztály számára. Sokaknak alig volt ilyenben része korábban. Ez pedig alapvetően szükséges lenne az álhírekkel kapcsolatos tudás elsajátításában is. Volt, aki **a másik nézőpontjának az elfogadását** emelte ki, mint fontos „megtanulnivalót”.

N: Fontos lenne egymás nézőpontjára úgy tekinteni, hogy az bármikor lehet igaz és lehet, hogy nem neked van igazad, és ez nagyon sok emberben nem alakul ki, hogy a másik nézőpontját is igaznak tudja tekinteni, hogy adott esetben ő téved vagy valamiért rossz információja van. Ezt az iskolában sehol sem tanították szerintem, pedig tök fontos lenne.

N: Igen, meg azt is, hogy nemcsak azt, hogy így odafigyeljenek, megvitassák, hanem mi lehet az, ami alapján ki tudod szűrögetni szépen lassan, hogy akkor hogyan, miként, igazából az lenne a legjobb, ha beszélne erről és beszélne arról, hogy van ilyen, van olyan és nem tudsz egy hírt megírni úgy, ahogy az tényleg megtörtént, mert 2 oldala van mindennek. Jó, mondjuk most az, hogy lecsukták, ez tény, de nyilván vannak olyan dolgok, amik tények, de vannak olyanok is, amiket valaki tényként állít és azt megítélni, hogy mi az, ami tény, mi az, ami nem tény, hanem csak egy vélemény vagy valami, tehát ezt is így elválasztani a kettőt, hogy hogyan, miként. Van, ami tényleg teljesen igaz, és azon nem igazán tudsz változtatni, meg az, hogy ebben lehet kis igazság, de te is gondolhatod máshogy.

N: Ha én azt mondom neked, hogy ez az alma jó, aztán megeszed és kihányod, akkor rájössz, hogy az emberek hazudnak. Megmutatjuk nekik, hogy legyenek elővigyázatosak, akkor az működni fog a médiafogyasztási szokásoknál is.

K: Tehát szkepticizmus tanítás, rávezetés.

N: Készségfejlesztés.

F: A gyakorlat is tudna itt segíteni, hogy mutatok valakinek, végigolvastatok valakivel 100 álhírt és 100 valódit, elmagyarázom neki, hogy mi miért az, akkor rá fog jönni, hogy van egy séma, amire igazából felépülnek az álhírek.

A fókuszcsoportokon alkalmazott módszer – azaz először az álhírek egyéni azonosítása, majd az eredmények közös megbeszélése – tetszett a résztvevőknek. Többen is említették, hogy **valami hasonló kiscsoportos foglalkozásnak „mindenki tudna örülni”**.

F: Én ebből a szemszögből közelíteném meg, mert ez talán érdekesebb lenne, mintha száraz elméleti anyag lenne, hogy ilyen manipulációk vannak, olyanok, ezeket, ha ilyen történetekbe szövik bele, akkor talán jobban megragadja az olvasókat.

N: Meg videókat is, hogy milyen átverések történtek interneten keresztül újságokon át, ez pl. a virtuális énünkhöz közelebb állna, hogy videókkal is demonstrálnak dolgokat.

N: Gyakorlatiasan és kis csoportokban, nem jó, hogy 30 ember ott ül a tanteremben és jön egy tanár, hanem 10-15 fős csoportokban, úgy gyakorlatiasabb.

Korábban néhányan részt vettek ugyan médiaismeret órákon, de szisztematikus oktatásban az álhírekkel (és általában a médiaértéssel) kapcsolatban nem részesültek a fiatalok. Ez a téma sem a tanáraikkal való beszélgetésekben, sem egymás között nem vagy csak minimálisan jött elő.

Az álhírekre fókuszáló speciális oktatást, tréninget nagyon jó ötletnek tartják, de fontos, hogy ennek a jelenlegi mainstream oktatástól nagyon eltérő formában kellene történnie. A lényeg a gondolkodás megtanításán lenne, illetve az interaktív oktatáson, ahol a fiataloknak saját maguknak kell megtapasztalniuk, hogy milyen módszerek, rutinok állnak rendelkezésre az álhírek kiszűrésére.

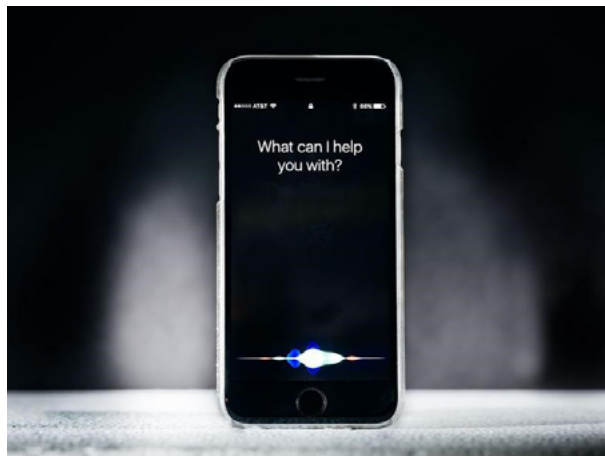
MELLÉKLET 1 – A FÓKUSZCSOPORTOS BESZÉLGETÉSEK SORÁN HASZNÁLT TESZTHÍREK

A) VALÓDI HÍREK

1. KEDVENC TELEFONUNK LEHALLGAT MINKET? AZ APPLE SIRI-JÉNEK TITKOS ÉLETE

Az Apple termékeinek egyik legnépszerűbb szolgáltatása Siri, a hangvezérelt személyi asszisztens. Ennek a praktikus kis alkalmazásnak a segítségével az egyszerű Apple-felhasználók gyorsan és kényelmesen intézhetik ügyeiket, kereshetnek a weben vagy nyerhetnek választ a kérdéseikre, legyenek azok olyan mindennaposak, mint hogy hol található a közelben jó étterem, vagy akár annyira elvontak, mint hogy mi az élet értelme.

Hangvezérlés révén Siri sosem látott szabadságot ígér a felhasználóinak. A nemrég napvilágot látott információk alapján azonban Siri szabályos lehallgató készülékként is üzemel, amely képes akkor is rögzíteni a hangunkat, amikor nem közvetlenül „hozzá” beszélünk, és ezeket a felvételeket továbbítja is az Apple munkatársainak. A felhasználói feltételek között ugyan valóban találunk olyasfajta figyelmeztetést, hogy a felvett hanganyagokat a készülékük saját továbbfejlesztésének érdekében továbbíthatja, arra azonban legvadabb álmainkban sem gondolhattunk, hogy magánbeszélgetésink, netán szerelmi életünk egyes elemei kaliforniai elemzőknél köthetnek ki. Vajon ez az egyik első lépés a totális állam felé, vagy csak annak a folyamatnak egy következő lépése, amelynek során személyes információinkkal fizetünk a technológia nyújtotta kényelemért?

(2019. június 8.)

Nehézség: könnyű

2. NOMEN EST OMEN? ANTHONY WIENER KONGRESSZUSI KÉPVISELŐ ÁLTAL A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁRA FELTÖLTÖTT KÉP OKOZOTT BOTRÁNYT

Anthony Wiener a kongresszus képviselőházának New York-i demokrata tagja valószínűleg egész életében kéréstlen viccek céltáblája volt a neve miatt. A „wiener” ugyanis az amerikai szlengben a pénisz szinonimája. A képviselő azonban vélhetően maga is tett azért, hogy az asszociáció ne merüljön feledésbe.

Elsőként a Breitbart híroldal jelentette, majd később több más médium is átvette a hírt, amely szerint a képviselő a Twitter-accountjára töltött fel egy képet, amelyet egy 21 éves diáklánynak küldött el, és amelyen – ahogy a CNN jellemezte – „egy férfi látható, akinek kidudorodását csak az alsóneműje takarja”. A képet később eltávolították.

A képviselő az ügy kapcsán tett nyilatkozataiban tagadta, hogy ő küldte volna a képet, és azt mondta, politikai lejáratás áldozata.

(2011. június 2.)

Nehézség: közepes

3. HARRY POTTER RELOADED – DE NEM PONT ÚGY, AHOGY GONDOLNÁD!

Harry Potter a 21. század talán legnépszerűbb irodalmi figurája. Hatása megkérdőjelezhetetlen a gyerekirodalomra csakúgy, mint a populáris kultúrára. Mégis, még a legnagyobb rajongók körében is felmerül időről időre, hogy a 7 regényen átívelő történetfolyam nem minden eleme egységesen magas színvonalú. Felbukkannak benne következetlenségek, logikai bukfenck, amelyek az örületbe kergetik a fanatikusokat. Bizonyos történetzálak elvarrása (például az, hogy a címszereplő végül nem – a filmekben Emma Watson által alakított – Hermionéval, hanem egy másik szereplővel köt házasságot) akkora elégedetlenséget szültek, hogy egyesek elkezdték kijavítani ezeket a hibákat, mégpedig a regények inkriminált részeinek újraírásával.

Így volt ezzel a „Grace Ann” álnév mögé bújó családanya is, aki nem kisebb célt tűzött ki maga elé, mint hogy az egész Harry Pottert átírja – mégpedig úgy, hogy az minden elemében megfeleljen mélyen katolikus hitének. „A gyermekeim kérték, hogy hadd olvassák el a Harry Pottert, de nem akarom, hogy hogy boszorkányokká váljanak” – írja Grace Ann. „Szóval azt gondoltam: miért ne változtathatnék meg néhány apróságot, hogy családbarátabbá váljanak a könyvek?”

Így hát sajnós a boszorkányokat, a mágikus lényeket, a varázslást felváltja az Isten kegyelme és a mennyország csodája, Harry nevelőszülei pedig cáfolják az evolúció mítosztát.

Az írás teljes hosszában „Hogwarts School of Prayer and Miracles” címen olvasható a FanFiction.net weboldalon.

(2014. szeptember 23.)

Nehézség: közepes

4. ANGYAL VAGY ÖRDÖG? ALLISON MACK IGAZI ARCA

Allison Mack amerikai színésznő, akit a legtöbben a Smallville sorozat Chloe Sullivan-jeként ismerhetnek, nézők millióinak szívét dobogtatta meg hétről hétre, ahogy az ifjú Superman legjobb barátjaként számtalan kihíváson segítette át az ekkor még esetlen ögzidaként bukdácsoló hőst.

Aki csak egyszer is látta Macket képernyőn, az tudja, hogy mennyire életvidám ember, aki személyiségével, humorával és bájával mindenkit elvarázsol. A valóságban azonban a mosoly szörnyű titkokat rejt.

A NXIVM (Noxium) nevű szervezet keretein belül, amely cég papíron tréningekkel és oktatással foglalkozott, a valóságban csak fedőszervezet volt, hogy alapítójának Keith Reniere-nek sötét üzelmeit leplezze. Reniere és Mack a szervezetbe belépő nőket előbb megzsarolta a képzések alatt megszerzett személyes információkkal, majd a későbbiekben szexuális aktusokra kényszerítették őket. A nőknek billogot kellett viselniük és „Mesternek” kellett szólítaniuk Macket és Reniere-t.

Hogyan juthatott egy fiatal és tehetséges színésznő ilyen mélyre? Talán sosem kapjuk meg a választ, hogy valaki, aki Superman segítője volt, hogyan követhetett el Lex Luthornál is sötétebb tetteket.

Mack 2019 áprilisában zsarolás vádjában bűnösnek vallotta magát, és fogságban várja az ítélethirdetést.

(2019. május 8.)

Nehézség: nehéz

5. FÉLREFORDÍTÁS MIATT VÁLT KIS HÍJÁN HITELTELENNÉ A LELEPLEZÉS

2003-ban az Observer magazin egy nevének elhallgatását kérő informátortól egy „szigorúan titkos” besorolású memót kapott, amelynek tanúsága szerint az amerikai titkosszolgálat (US National Security Agency) le akarta hallgatni a telefonjait és emailjeit az ENSZ 6 delegáltjának (Angolának, Kamerunak, Chilének, Mexikónak, Guineának és Pakisztánnak). Az ő szavazatukon múlhatott ugyanis, hogy az ENSZ hozzájárulását adja-e az iraki inváziójához.

Nicola Mombrey akkoriban alacsony beosztásban dolgozott az Observer külügyi rovatánál, így ő kapta a feladatot, hogy az eredetileg faxon kapott memót gépre vigye. Mombrey azonban tudtán kívül hatalmas hibát követet el: az eredetileg amerikai forrásból származó dokumentumot (nem tudván, hogy ki a feladó) brit helyesírás szerint gépelte be.

Másnap a magazin leköszölte a leleplező cikkét az illegális lehallgatásokról, ám rövidesen több vezető sajtóorgánium is megkérdőjelezte a fő forrásként használt memó hitelességét, hiszen hogyan fordulhatna elő, hogy egy amerikai titkosszolgálati dokumentum brit helyesírás szerint íródjon? Az írást emiatt hamisnak bélyegezték, a lap szerkesztőit pedig azzal vádolták, hogy bedőltek egy olcsó megtévesztési kísérletnek, amelynek célja az angol-amerikai kapcsolatok aláása.

A történet aktualitását az adja, hogy ez az epizód is szerepel a leleplezésekről szóló „Official Secrets” című filmben, főszerepben Keira Knightley-val.

(2019. július 27.)

Nehézség: nehéz

B) ÁLHÍREK

6. TRAGÉDIÁBA TORKOLLOTT A NAGYVÁROSI BABONA

New York – Az utcán sétáló 22 éves általános iskolai tanárnő, Greta Greene az első halálos áldozata annak a New York-szerte ismert babonának, amely szerint az Empire State Building tetejéről ledobott egypennys szerencsét hoz a szerelemben.

A nagy magasságból lezuhanó pénzérmék (a közhiedelemmel ellentétben) kis tömegük ellenére komoly károkat tudnak okozni, a szakértők szerint már az is csodával határos, hogy eddig nem történt komolyabb sérülés. A hatóságok évek óta táblákkal figyelmeztetik az Empire State Building tetejére látogatókat a ledobott tárgyak okozta veszélyekre, azonban (nem kis részben a Szerelem hullámhosszán című film ikonikus jelenetének hatására) a pénzdobálás népszerűsége nem csökkent. Az ügy kapcsán felszólalt Bill de Blasio, New York főpolgármestere is, aki együttérzését fejezte ki az áldozat családjának, és egyúttal ígéretet tett, hogy komolyabb biztonsági intézkedéseket léptetnek életbe, hogy ehhez hasonló tragédia ne ismétlődhesen meg.

(2018. július 18.)

Nehézség: könnyű

Komment: A hír minden eleme hamis. Nincs ilyen szokásról tudomásunk, hogy bárki rendszeresen babonából tárgyakat dobálna az Empire State Building tetejéről. Greta Greene egy 2 éves kislány, akire egy téglafal omlott rá. A Mythbusters tételesen cáfolta, hogy akár rendkívüli magasságból ledobva egy pénzérme komoly sérülést tudna okozni. A Szerelem hullámhosszán című filmnek pedig, bár valóban van egy fontos jelenete az Empire State Building tetején, nem dobálnak benne tárgyakat.

7. A NOTRE DAME PUSZTULÁSA – BALESET VAGY TERRORTÁMADÁS?

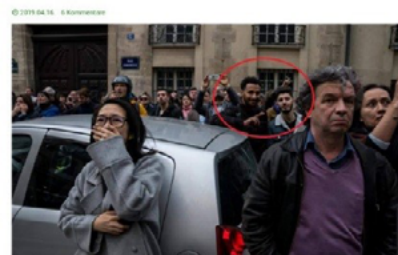
Alig néhány nap telt el, csak hogy felfogjuk micsoda pótolhatatlan kulturális érték, ami a Notre Dame katedrális leégésével odaveszett. A katedrális nemcsak Franciaország, hanem a világ katolikus közössége számára is szimbolikus értékkel bírt. Éppen ezért joggal merülhet fel a kérdés, hogy kinek állhat érdekében egy ilyen fontos, katolikus szimbólum elpusztítása?

Több szemtanú is muzulmán fiatalokat látott ólálkodni röviddel az első lángok felcsapása előtt. Az egyik szemtanú által a francia TV5 Monde számára elküldött felvételen jól kivehető, ahogy két muszlim fiú az égő templomot nézve heves nevetésben tör ki. A megkérdezett biztonsági szakértők szerint kizárható, hogy egy ekkora épület szándékos beavatkozás nélkül égjen le, ami felveti annak lehetőségét, hogy terroristámmal állunk szemben. A párizsi rendőrség eddig nem kommentálta az értesüléseket, hivatalosan mindeddig balesetként kezelik az ügyet.

(2019. április 16.)

Nehézség: könnyű

Komment: Nincs rá semmilyen bizonyíték, hogy a Notre Dame felgyújtása merénylet lett volna, vagy hogy muszlimoknak köze lett volna hozzá. A képen látható két fiatal építészhallgató, akiket egy szerencsétlen pillanatban kaptak lencsevégre, mosolyuknak nyilvánvalóan semmi közük nincs a katedrális leégéséhez. Az uszító álhír iskolapéldája.

8. SIC TRANSIT GLORIA MUNDI – LECSERÉLIK AZ ANGOL KIRÁLYNŐT A FONTRÓL

Az angol parlament felsőháza 376 igen és 274 nem szavazat mellett elfogadta azt a Tory kezdeményezést, amelynek értelmében 2021 nyarától kivonják a jelenleg forgalomban lévő 50 fontos bankjegyeket, és a helyükre egy új bankó kerül, amelyen már nem a királynő, hanem az ismert melegjogi aktivista, Alan Turing képe lesz látható.

Elemzők szerint a döntés hátterében az állhat, hogy a konzervativizmusáról híres angol kormányzat nyitni kíván a diverzebb szavazóbázis felé, akiket eddig a Toryknak kifejezetten nehezen sikerült megnyerniük maguknak, a közelgő választások előtt azonban fontosak lehetnek az efféle szimbolikus gesztusok. A döntés nagy hullámokat vert nemcsak az Egyesült Királyságban, hanem szerte Európában, hiszen azzal, hogy a homoszexualitást immár ennyire nyilvánvalóan propagálja a brit kormányzat, engedvén a brüsszeli liberálisok nyomásgyakorlásának, sokak szerint a Monarchia alapvető értékeivel megy szembe. Az 50 fontos az egyik legrégebben forgalomban lévő címlet, melynek cseréje régóta indokolt volt. Az új bankjegyet már a hamisítást lehetetlenné tevő hologramos technológiával is ellátják. A képeken a régi bankjegy, illetve az új bankjegy tervezete látható.

(2019. július 15.)

Nehézség: közepes

Komment: Ezt az álhírt annak példázatára írtuk, hogy hogyan lehet egy alapvetően igaz információt úgy átkeretezni, hogy az részben hamis legyen, és teljesen hamis, előítéleteket erősítő kontextusba kerüljön. A hír magja, miszerint Alan Turing rákerül az angol fontra, igaz, de szó sincs a királynő eltüntetéséről, mivel Turing a pénz hátoldalára fog kerülni. Ezzel a gesztussal kívánja az angol kormányzat elismerni Turing feltalálói, matematikusi, kódfejtői munkásságát, és bár valóban homoszexuális volt (emiatt kémiai kasztráción is átesett), nem volt melegjogi aktivista, és nyilvánvalóan nem ebből az okból kerülhet a bankjegyre.

9. PÓZOLJ, HOGY HÓDÍTHASS!

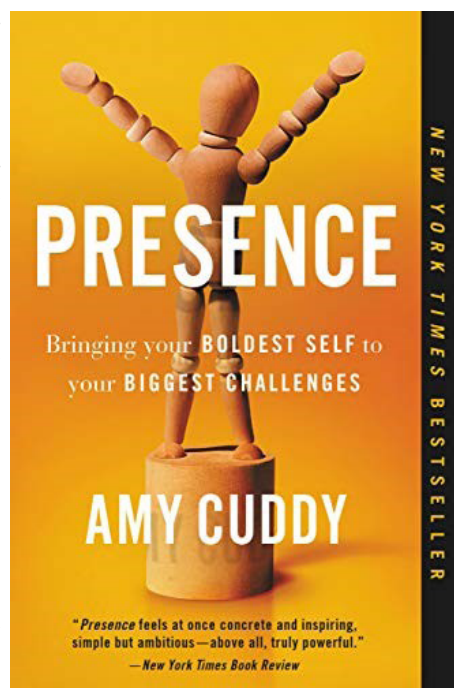
Az az állítás, hogy a hozzáállásunk alapvetően meghatározza, hogy mennyire leszünk sikeresek, mára közhelynek tűnik, az amerikai neurológus, Amy Cuddy úttörő kutatásai révén azonban új megerősítést kapott.

Dr. Cuddy és csapata intenzív kutatómunkával kimutatta, hogy a testtartás alapvetően befolyásolja a férfiak hormontermelését és ezáltal az agy biokémiáját. Kísérleteik alapján minden kétséget kizáróan sikerült bizonyítaniuk, hogy pár percet „domináns” pozícióban (kinyújtózva, izmokat megfeszítve) pózolva, a férfiak feromonszekréciója beindul, és egy olyan kémia „koktélt” hoz létre, amelyet a nők ellenálhatatlannak találnak. A kísérletben résztvevő 54 férfi, akik rendszeres időközönként, naponta többször pár percet töltöttek domináns pózban átlagosan 2,2-szer több szexuális partnerről számoltak be, mint a kontrollcsoport tagjai. Dr. Cuddy eredményeit a tudományos közösség korszakalkotónak tartja, és már most a Nobel-díj lehetséges várományosai között említik. Dr. Cuddy könyve, a Presence már kapható a könyvesboltokban.

(2016. május 12.)

Nehézség: közepes

Komment: Könyvében Amy Cuddy valóban a „pózolásnak” a dominanciára való pozitív hatásairól ír, ám ennek a szexuális vonzalomra gyakorolt hatásával nem foglalkozik, az idézett kutatás pedig soha nem történt meg. Cuddy eredményeit egyébként hiába próbálták, nem tudták bizonyítani azóta sem.

10. HAZUG TÖRTÉNELEM VAGY A TÖRTÉNELEM HAZUGSÁGA?

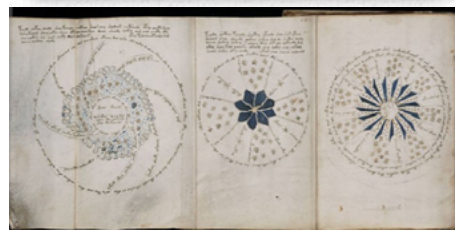
A nemrég megfejtett Voynich-kódex megerősíti azt a Heribert Illig történészprofesszor által képviselt elméletet, amelynek fő tézise, hogy a középkori történelem három évszázada, abban a formában, ahogy a mai történelemkönyvekből ismerjük, fikciónak tekinthető.

Illig professzor mintegy két évtizede képviseli minden fórumon azt a nézetét, amely szerint a ma ismert történelmünket a második niceai zsinaton „hozták létre”, 614–911 közötti mintegy 300 év történelmét hamisítva meg ezzel. A hamisításért III. Ottó német-római császár és I. Orbán pápa tehető felelőssé, abból a célból, hogy ez előbbi uralkodásának legitimitását tovább erősítsék. A „betoldott 300 évvel ugyanis III. Ottó uralkodása a birodalom ezeréves fennállásának idejére esett. Munkássága bár nem széles körben elfogadott, sok olyan ellentmondást megmagyarázott, mint például a francia templomok alapítólevelein és kódexeken szereplő, következtelen dátumozások. A hamisítás-elmélet mellett érvelő tudósok kezéből mindezt idáig hiányzott azonban egy olyan dokumentum, amely bizonyította volna, hogy hogyan lehetett a középkori eszközökkel ennyire összehangoltan egész Európára kiterjedten megmásítani a kolostorokban és az udvari történetírók által használt dátumozásokat, és „hamisítani” a betoldott 300 évből dokumentumokat. A Voynich-kódex megfejtése, amely többek között a pápa és a császár levelezését is tartalmazza, minden kétséget kizáróan tanúsítja, hogy naptáraink és részben történelemkönyveink alapos felülvizsgálatra szorulnak.

(2018. május 30.)

Nehézség: közepes

Komment: A betoldott 300 év elmélete régóta létezik, de a történészakma összeesküvés-elméletként kezeli, és többször cáfolta. A Voynich-kódex, bár valóban létezik, egyrészt minden próbálkozás ellenére máig nem fejtették meg, másrészt, bár tartalmáról biztosat nem tudunk, de már csak későújkori keletkezése nyomán sem valószínű, hogy középkori összeesküvésekről rántaná le a leplet. A betoldott 300 év és a Voynich-kódex között valójában soha senki nem vont párhuzamot.

11. A FEGYVERLOBBI MELLETT KAMPÁNYOL AZ ISMERT NŐI FOCISTA

Megan Rapinoe, a női futballvilágbajnok amerikai csapat kapitánya a győzelmet követően különös kulisszatitkokat osztott meg a csapat háza tájáról: „Minden győztes meccs után közösen kihajtunk a sivatagba a lányokkal, pezsgőt bontunk és üvegekre lövöldözünk. Ez tudományos módszer, így fejlesztjük a technikánkat és a csapategységet. A tudomány az tudomány. Amióta én vagyok a csapatkapitány, ez a szabály. A melegek szabálya.”

A felvállaltan leszbikus Rapinoe nyilatkozata sokakban megrökönytelt. A szenátus egyik demokrata tagja szerint Rapinoe viselkedésével aláássa a felelős fegyvertartásra vonatkozó erőfeszítéseket, és tovább erősíti a fiatalokban azt a képet, hogy fegyverekkel lövöldözni menő dolog, és így közvetve hozzájárul azok népszerűsítéséhez.

(2019. szeptember 8.)

Nehézség: nehéz

Komment: A Megan Rapinoe-nak tulajdonított idézet valójában csak részben az övé, fontos, jelentéstorzító mondatokat toldottak be. Rapinoe sosem beszélt fegyverekről (legalábbis ebben a kontextusban biztosan nem), az eredeti idézet arról szólt, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a csapatsportokban lényegesen több a homoszexualitását nem felvállaló játékos, akiknek a teljesítményéről hozzájárulásáról nincs tudomásunk. A „melegszabály” pedig félrefordítás, az eredetiben „Gays rule!” szerepel.

12. HÓDÍT AZ ÚJ DIÉTA - CITROMMAL A STRANDALAKÉRT!

A dietetikusok régóta esküsznek a citromdiétára, melynek segítségével a szervezetben felhalmozódó testzsírral hatékonyan lehet felvenni a versenyt.

A diéta alapja az ún. lúgosítás, amely során a vér PH-ját lúgos irányba toljuk el, ezzel segítve az alapvetően káros lipidek glikolízisét. A vér PH-ja széles tartományon belül mozoghat, amelyet az étrendünk döntően befolyásol. A savas környezet a zsír felhalmozódásának, míg a lúgos a zsír bontásának kedvez. A szakértők főként a citromot ajánlják, ami magas vitamintartalmán túl, könnyen és gyorsan lúgosítja el a vért. A citrom emésztése során a citromsavból alkaloidok termelődnek, melyek a véráramba jutva a szervezetben lerakódott zsírt bontani kezdik. Dr. Lietermann Tamás azért figyelmeztet, hogy az egészségtelen táplálkozás miatt fennálló súlyos túlsúlyt önmagában csak a diétával nem fogjuk tudni orvosolni, ehhez tudatos életmódváltás és sok mozgás szükséges.

Ha komoly túlsúllyal küzdünk, vegyük igénybe szakember segítségét, ha azonban csak meg akarunk szabadulni néhány plusz kilótól, bátrán merjünk a lúgosító technikához nyúlni!

(2019. július 30.)

Nehézség: nehéz

Komment: Bár nagyon népszerű tévhit, hogy lúgosít, de a citrom kémhatása savas, az pedig, hogy a vér PH-ját táplálkozással lehessen módosítani, teljesen áltudományos nonszensz. Ennek ellenére a magyar keresések között sokkal több az ezt megerősítő, mint cáfoló állítást fogunk találni, így ez egy különösen nehéz (vagy legalábbis józan ész igénylő) feladat megcáfolni.

MELLÉKLET 2 - HOVÁ FORDULHAT AZ ÁLHÍREK TANÍTÁSA IRÁNT ÉRDEKLŐDŐ TANÁR?

- Az álhírek elleni küzdelem, a tudatosítás élharcosa az **UrbanLegends** oldal, amelyen a havonta, aktuálisan megjelenő hoaxkvízek mellett nagyon sok, a tanárok munkáját segítő segédanyag, cikk, forrás is található. Például egy négyrészes cikksorozat a kamuhírek iskolai oktatásáról; illetve angol nyelvű álhírvadász játékok gyűjteménye.
- A **Televele Médiapedagógiai Műhely Egyesület** az elmúlt tíz évben számos, a tudatos médiahasználatot segítő tananyagot dolgozott ki. Kifejezetten az álhírekkel foglalkozik Drón című, felső tagozatosok és középiskolások számára készített, azonnal használható, digitális eszközöket is alkalmazó tananyagcsomag. Szintén az álhírek témáját dolgozza fel a Médiapakk tananyag középiskolásoknak szóló egyik 90 perces óravázlata.
- A fenti két szervezet együttműködésével létrejött **Idea Alapítvány** iskolai oktatásba illeszkedő projekteket dolgoz ki a tudatos médiafogyasztás elősegítésére. Az Idea Alapítvány első, az információ hitelességével és megbízhatóságával foglalkozó programja egy blended (online és részvételi képzésen alapuló) tanárképzéssel, és az erre épülő, 8 tanórányi, 7-8. évfolyam számára készült tananyagokkal segíti a pedagógusokat. Az Alapítvány rendszeresen hirdet képzéseket, amelyen az érdeklődő pedagógusok díjmentesen vehetnek részt.
- A **Büvösvölgy Médiaértés-oktató Központ** honlapján az álhír-jelenség feldolgozását segítő útmutatók és óratervek találhatóak, infografikák, illetve három korosztály számára (10-13, 14-16, 16-18 évesek) pedig 45 perces óratervek.
- A **Digitális Káprázatok** tananyagcsomagban összesen 12 órányi, 8-12. évfolyamosok számára készült tananyag található, amelyek tágabb kontextusba helyezve vizsgálják az álhírhez kapcsolódó jelenségeket: Tájékozódás több forrásból, A tartalom és az információ hitelessége, Hír és vélemény, Dezinformáció és fake news.
- Az Átlátszó és a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete közös fejlesztésében készült el az **Álhírvadász** játék, amely akár mobiltelefonon is játszható, gyerekek és felnőttek számára is tanulságos.
- A **Political Capital** évek óta foglalkozik az álhírek és a dezinformáció kutatásával. Eredményeit rendszeresen tanulmányokban és cikkekben teszi közzé, és készült egy útmutató is „Hogyan küzdjünk a dezinformáció ellen?” címmel.